

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**Факультет іноземних мов
Кафедра теорії і практики перекладу**

Кваліфікаційна робота

**ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В
УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНІВ ДЖОДЖО МОЙЄС**

Спеціальність 035 Філологія

Освітня програма «Англійсько-український переклад»

Здобувача другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Салій Олесі Орестівни

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики
перекладу Чумак Галина Василівна

РЕЦЕНЗЕНТ:
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології та
методики навчання англійської мови
Довбуш Ольга Іллівна

	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ	
1.1. Особливості перекладу художніх творів українською мовою.....	7
1.2. Поняття лексико-граматичних трансформацій.....	17
1.3. Види та роль лексико-граматичних трансформацій у перекладі художнього твору.....	27
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «СРІБНА ЗАТОКА»	
2.1. Лексичні трансформації у перекладі роману Джорджо Мойєс.....	46
2.2. Застосування граматичних трансформацій.....	53
РОЗДІЛ 3. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ПОДАРУЙ МЕНІ ЗІРКУ»	
3.1. Аналіз застосування лексичних трансформацій у перекладі роману.....	59
3.2. Використання граматичних трансформацій.....	66
РОЗДІЛ 4. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ЧЕРВОНІ ЛУБУТЕНИ»	
4.1. Застосування лексичних трансформацій у перекладі роману.....	70
4.2. Аналіз граматичних трансформацій.....	77
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90

ВСТУП

Художній переклад – різновид міжкультурної комунікації, внаслідок якої тексти, створені однією мовою, оживають в іншій. Переклад художніх творів відіграє важливу роль у культурному збагаченні особистості. Зокрема, обмін художніми здобутками є важливим елементом забезпечення комунікації між різними країнами, мовами та людьми, що допомагає цільовій аудиторії краще зрозуміти культуру інших.

Переклади художніх творів вимагають особливої уваги щодо змісту першотвору та адекватності його відтворення, збереження авторських стилістичних рис і конотативних та денотативних аспектів першоджерела. Виконання якісного художнього перекладу вимагає використання спеціальних технік, спрямованих на вирішення лексичних та граматичних дилем у цільовому тексті, що здійснюються за допомогою лексико-граматичних трансформацій.

Слід зауважити, що лексико-граматичні трансформації націлені на збереження контексту оригінального твору, відтворення милозвучності й адекватну адаптацію фразеологічних одиниць мови тексту оригіналу. Вибір теми окреслений необхідністю всебічного вивчення функцій лексико-граматичних трансформацій у ході виконання художнього перекладу.

Актуальність нашої кваліфікаційної роботи зумовлена потребою вдосконалення художнього перекладу шляхом оптимального застосування перекладацьких трансформацій у художньому перекладі. Зважаючи також на зростаючий попит аудиторії на книги іноземних авторів, видавництва за останні роки зосереджені більше на роботі з перекладами художніх творів з англійської. Сучасний етап розвитку перекладу та книговидавництва постійно поповнюється новими українськими перекладами творів сучасних британських авторів, які раніше не публікувалися в Україні. Актуальним також є дослідження ролі ШІ, який дедалі більше застосовують у процесі перекладу великих фрагментів художнього тексту. Відповідно, постає й питання щодо

адекватного відтворення тексту першотвору шляхом імплементації у процес художнього перекладу лексико-граматичних трансформацій.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження та обґрунтування перекладацьких лексико-граматичних трансформацій за допомогою порівняльного аналізу оригінальних творів та їхніх українських перекладів. Досягнення окресленої мети плануємо здійснити шляхом виконання наступних **завдань**:

1. Дослідити характерні риси, притаманні перекладу художніх творів українською мовою зі збереженням національного аспекту першотвору.
2. Означити сутність лексико-граматичних трансформацій, класифікувати їх на лексичні та граматичні види та розкрити їхню роль у створенні адекватного перекладу першотвору.
3. Реалізувати порівняльний аналіз виявлених лексико-граматичних трансформацій на матеріалах оригінальних текстів та цільових перекладів романів Джоджо Мойєс.
4. Паралельно дослідити аспект використання ІІІ щодо художнього перекладу та лексико-граматичних трансформацій.
5. Сформулювати висновки щодо доречності та ефективності застосування лексико-граматичних трансформацій в українських перекладах романів Джоджо Мойєс.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є лексико-граматичні трансформації в українських перекладах романів Джоджо Мойєс.

Предмет дослідження – особливості застосування лексико-граматичних трансформацій в українських перекладах цих художніх творів.

Матеріал дослідження – оригінали романів Джоджо Мойєс “Silver Bay”, “The Giver of Stars”, “Someone Else’s Shoes” та їхні українські переклади.

Методи дослідження: інтерпретаційний метод, контекстуальний аналіз, концептуальний аналіз, теоретичне узагальнення та синтез, порівняльно-типологічний метод та метод ретельного читання (close reading method).

Теоретичне значення роботи передбачає всебічне вивчення специфіки перекладу художніх творів та характерних ознак лексичних та граматичних трансформацій. У роботі детально охарактеризовано як лексичні, так і граматичні трансформації та визначено яку роль кожна з них відіграє у ході художнього перекладу англомовних творів. Сформовано власне визначення кожного окремого виду граматичної та лексичної трансформації на основі визначень науковців у сфері перекладознавства.

Практичне значення дослідження передбачає залучення отриманих результатів дослідження у процес формування прикладної бази для навчання студентів-перекладачів. Зокрема, шляхом використання наведених у практичній частині прикладів для пояснення явища перекладацьких трансформацій у межах навчальних курсів, пов'язаних з вивченням специфіки художнього перекладу, порівняльної лексикології та граматики і лінгвосоціокультурної інтерпретації іншомовних текстів.

Апробацію кваліфікаційної роботи здійснено в магістерському науковому віснику та в збірнику науково-практичної конференції. З метою підтвердження результатів дослідження опубліковано статтю та тези:

1. Салій О. О. Лексико-граматичні трансформації у перекладі роману «Подаруй мені зірку». наук. кер. Г. В. Чумак. Магістерський науковий вісник ТНПУ ім. В. Гнатюка. Вип. 44. Тернопіль. 2025. С. 28-32.

2. Салій О. О. Особливості застосування лексико-граматичних трансформацій у перекладі роману «Червоні лубутени». *Littera Scripta Manet*: збірник наукових праць за матеріалами 3-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів та молодих учених «Нові тенденції в перекладознавстві, філології та лінгводидактиці в контексті глобалізаційних процесів» за ред. Полховської М. В. та ін. Житомир: ЖДУ імені Івана Франка, 2025. Вип. 11. 308-310 с.

Структура кваліфікаційної роботи охоплює вступ, чотири розділи, висновки та список використаних джерел.

У **вступі** увагу акцентовано на актуальності обраної теми, постановці мети дослідження та виокремленні завдань для її досягнення, описано головний об'єкт роботи, сформовано уявлення про предмет дослідження, подано іншомовні та україномовні матеріали дослідження, наведено використані методи дослідження, охарактеризовано теоретичні та практичні значення роботи та узагальнено описано структуру роботи.

У **першому розділі** розглянуто аспект художнього перекладу іншомовних творів, а також теоретичні відомості про лексичні та граматичні трансформації, сформовано власну класифікацію видів трансформацій, з'ясовано роль трансформацій у процесі перекладу художнього твору, а також надано короткий огляд використання ШІ у художньому перекладі та аналізі трансформацій.

Другий розділ зосереджений на вивченні особливостей застосування лексико-граматичних трансформацій в українському перекладі роману «Срібна затока».

Третій розділ досліджує специфіку лексико-граматичних трансформацій в українському перекладі роману «Подаруй мені зірку».

Четвертий розділ базується на порівняльному аналізі тексту оригіналу та перекладу роману «Червоні лубутени» та досліджує доцільність лексико-граматичних трансформацій.

У **висновках** подано підсумки проведеного дослідження, сформульовано основні теоретичні та практичні результати роботи та окреслено перспективи подальших досліджень.

У **список використаних джерел** винесено наукові праці, статті, літературні твори, словники та інтернет-джерела, які було використано у ході формування теоретичного та практичного розділу роботи.

РОЗДІЛ 1. ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

1.1. Особливості перекладу художніх творів українською мовою

Художні твори завжди вважалися важливим джерелом для культурного збагачення та розвитку світогляду особисті. Такі твори розширюють уявлення людини про світ, події минулого та сучасності, розкривають людські дилеми та цінності, а також дозволяють зрозуміти погляди автора на те чи інше суперечливе явище. Художній твір можна охарактеризувати, як історію, яку розповідає автор від свого імені, або ж від імені вигаданого героя, що може мати повчальний, розважальний, або ж застережливий характер [54]. Загальновідомо, що прочитання художніх творів допомагає читачам розширити фонові знання, покращити навички смислового аналізу прочитаного тексту та сформувати власні погляди на основі отриманої інформації.

Якщо ми проаналізуємо сучасний літературний ринок, то порівняно з попередніми роками, зараз ми маємо доступ до величезної кількості творів зарубіжних авторів у чудових українських перекладах. Однак, з появою нових авторів та творів також зростає попит на фахівців, які можуть забезпечити вдалий художній переклад твору.

Варто зазначити, що фахівцям у сфері художнього перекладу насправді доводиться найважче, адже такий переклад вважається одним з найскладніших у виконанні порівняно з іншими видами перекладу. Якщо у технічному, юридичному або ж навіть медичному напрямі, перекладач використовує закріплені у словниках терміни-еквіваленти або ж має сталі нормативні зразки для виконання перекладу, то у художньому перекладі знання вдалого мовного відповідника не завжди гарантує вдалий результат. Художній переклад зі свого боку потребує відточеного літературного чуття та таланту, яким володіє далеко не кожен перекладач.

З історії перекладу відомо, що чимало українських відомих авторів, як-от Рильський, Франко, Зеров, Лукаш, Підмогильний, Кочур, Бажан та ін. здійснили

значний вклад у перекладацьку справу; митці не лише заклали фундамент для розвитку художнього перекладу в Україні, а також подарували читачам неймовірні переклади відомих зарубіжних творів. Найкращі українські художні переклади відзначаються значною увагою до деталей, зокрема стилістичною відповідністю тексту перекладу до тексту оригіналу, відтворенням головної ідеї автора першотвору та цікавими перекладацькими рішеннями щодо суперечливих мовних одиниць [19, с. 24-27].

Сучасна школа українського художнього перекладу теж нараховує чимало видатних особистостей, як-от Юрій Андрухович, Оксана Забужко, Сергій Жадан, Андрій Любка, Катерина Міхаліцина, Софія Андрухович, Катерина Калитко, Олександр Ірванець та ін. Вони перейняли справу попередників та активно працюють над поширенням української літератури за кордоном, а також інтеграцією здобутків світової літератури в українську культуру.

Розкриваючи суть художнього перекладу неможливо не згадати про важливість теоретичних засад та визначальну роль основоположників українського перекладознавства, які заклали теоретичне підґрунтя для майбутніх поколінь перекладачів. Завдяки працям Корунця, Коптілова, Ребрія, Черноватого, Карабана, Зорівчак та ін. в українській перекладознавчій науці з'явилося нове бачення та власний стандарт щодо того, як повинен виглядати якісний, адаптований до нашого читача переклад та які стратегії та техніки варто обирати перекладачу залежно від типу перекладацького тексту.

Знання теоретичних засад є важливою умовою будь-якого перекладу, адже забезпечує розуміння базових принципів виконання перекладу та уявлення про кінцевий результат, тому важливо сформулювати визначення художнього перекладу для розуміння його специфіки.

Художній переклад – процес адаптації твору до цільового читача, який передбачає відтворення мовних одиниць художнього тексту оригіналу засобами цільової мови [3, с. 608]. Такий вид перекладу передбачає також такі важливі аспекти, як от збереження стилістичної форми першотвору, дотримання стилю автора та відтворення естетичного компоненту [53]. Щодо текстів які належать

до сфери художнього перекладу, сюди можна віднести: романи, газетні статті, релігійні тексти, поезію, тексти промов, пісні, фільми та мультфільми [45].

На думку Роксоляни Зорівчак перекладені художні твори є невід'ємними елементами культурного життя суспільства, які чудово відображають особливості культури певної нації, формують цінності та відкривають нові горизонти мови у процесі перекладу [42, с. 8]. Відповідно варто зазначити й про важливість художнього перекладу у культурній парадигмі, який можна окреслити за допомогою наступних аспектів.

1. Збільшується кількість цільової аудиторії твору. Завдяки художньому перекладу, більша кількість людей має змогу ознайомитися з творами зарубіжного походження.

2. Художній переклад уможливлює культурний обмін. Перекладені твори дають змогу читачеві краще розуміти культуру та історію іншої країни, надаючи фонові знання про традиції, події та особливості життя у тому чи іншому куточку землі.

3. Відбувається розширення спроможності цільової мови. Іноді у тексті мови оригіналу трапляються невідомі для цільової мови лексичні одиниці, які відтворюють за допомогою найрізноманітніших перекладацьких технік, а також шляхом створення неологізмів або нових фразеологічних одиниць раніше невідомих цільовій мові. У результаті цільова мова збагачується новими лексичними одиницями.

4. Художній переклад твору слугує джерелом натхнення. Загальновідомо, що усі творчі особистості черпають натхнення одне у одного. Іноді знайомство з перекладами творів зарубіжного походження надихає читача створити щось своє, віднайти власний стиль та написати твір рідною мовою натхненний улюбленим зарубіжним автором.

5. Художній переклад є інструментом для вивчення перекладацьких технік. Художні перекладені твори відіграють не менш важливу роль для перекладачів на етапі вивчення теоретичних засад перекладознавства, адже здійснення компаративного аналізу на основі тексту першотвору та тексту

перекладу дає змогу студентам-перекладачам або ж перекладачам-початківцям краще оволодіти теоретичною та практичною базою.

Прийнято вважати, що будь-який процес створення тексту вимагає організації та дотримання чіткого плану дій для отримання найкращого результату. У такий же спосіб під час роботи з художнім перекладом надзвичайно важливо дотримуватися поетапності виконання перекладацького завдання. Загалом існує п'ять основних етапів виконання художнього перекладу.

1. Аналіз та ознайомлення з художнім текстом. Спершу перекладач повинен ознайомитися з текстом, визначити жанрові, стилістичні та мовні особливості тексту. Вивчити культурні та історичні аспекти подані у творі, якщо з'являються труднощі у їх тлумаченні, доречно порадитися з фахівцем компетентним у цих галузях.

2. Формування термінологічної бази та закріплення сталих варіантів перекладу. Перекладач повинен створити глосарій у якому зазначатиме важливі терміни, власні назви, фразеологічні одиниці та інші мовні елементи з одним закріпленим за цією лексичною одиницею варіантом перекладу, якого повинен дотримуватися упродовж усього твору. Такий глосарій також стає у нагоді, коли над одним перекладом працюють декілька перекладачів, що значно полегшує процес.

3. Створення першого чернеткового варіанту перекладу твору. Перекладач виконує переклад усього твору, приділяє більшу увагу змісту та структурі, стежить за дотриманням послідовності сюжету твору та може залишати рядки щодо яких має сумніви на подальше доопрацювання.

4. Виконання літературного та стилістичного доопрацювання твору. Перекладач відшліфовує твір, повертається до недоопрацьованих рядків з новими перекладацькими ідеями, працює над стилістичною складовою перекладу та милозвучністю рядків, приділяє значну увагу кореляції образу героїв твору та манері їхнього мовлення та спілкування.

5. Вичитування цільового тексту та редагування суперечливих моментів. Цей етап вважається завершальним у перекладі твору, перекладач повинен

вичитати переклад аби зрозуміти чи корелює він з оригіналом, перевірити граматичні аспекти перекладу, переглянути розділові знаки та правильність написання слів. Якщо твір вчитує редактор, врахувати надані ним зауваження та доопрацювати суперечливі моменти [55].

Після постановки плану дій важливо також визначити, які вимоги існують для роботи з художнім текстом, адже встановлення вимог допоможе перекладачеві уникнути помилок під час роботи з художнім текстом та дозволить якісно виконати перекладацьке завдання. Загалом ми можемо виділити наступні вимоги до перекладу художнього тексту.

1. Цільовий текст передбачає збереження підтекстів оригінального тексту. Як правило, усі ми по-різному сприймаємо інформацію, і щось очевидне для когось, може бути незрозумілим для іншого, так само і у процесі перекладу, перекладачу не завжди легко одразу зрозуміти автора, його бачення та підтексти заховані у творі. Тож перед початком роботи над перекладом надзвичайно важливо вичитати оригінальний текст та прожити історію описану автором, аби грамотно висвітлити її у перекладі [46].

2. Цільовий текст повинен бути максимально наближеним до оригіналу. Перекладач повинен докласти зусиль аби не викривити стиль автора та не внести власних ідей у ході перекладу твору. Важливо дотримуватися змісту та зберегти сенс вкладений автором у першотвір.

3. Цільовий текст повинен бути лаконічним. Перекладачу варто стисло викладати цільовий текст та по можливості не перевищувати кількість лексичних одиниць у рядках перекладу порівняно з текстом оригіналу.

4. Цільовий текст має легко сприйматися. У процесі перекладу художнього тексту перекладачу варто уникати складних та незрозумілих конструкцій, а навпаки описувати події просто та доступно, без надмірної елегантності чи науковості, крім випадків, де така манера доречна. Важливо викладати текст так, щоб він звучав природно для читача.

5. Важливо дотримуватися норм цільової мови у процесі перекладу художнього тексту. Надзвичайно важливо відтворити рядки тексту оригіналу в

природній для синтаксису цільової мови формі, а також уникати структур мови оригіналу, які звучать штучно [51].

6. Цільовий текст має спонукати читача до таких емоцій, як і текст оригіналу. Важливо, щоб перекладач уміло відтворював емоційні елементи першотвору в цільовому тексті та забарвлював його так, щоб читач відчував у рядках закладений автором спектр емоцій [48].

Під час роботи з художнім твором перекладач стикається з багатьма труднощами, які іноді не так просто подолати та знайти для них правильні рішення. Оригінальний твір може бути надзвичайно насичений культурними та історичними реаліями та алюзіями або ж навіть містити діалектні форми, які теж якось потрібно відтворити. Все це підтверджує думку, що у роботі над художнім твором виникає безліч викликів, які вимагають від перекладача не лише досконалого володіння мовою оригіналу, але й неабиякої вправності та глибоких фонових знань, які потрібно постійно розширювати. Відповідно варто виділити наступні виклики та особливості, які можуть виникнути у роботі над перекладом.

1. Відтворення діалектизмів, ідіом, сленгу та неологізмів у цільовому тексті. Художній твір дуже часто насичений притаманними мові оригіналу фразеологічними одиницями, які не мають усталеного відповідника, збагачений діалектизмами та сленгом притаманними певному регіону або класу населення та містить вигадані автором неологізми, значення яких доводиться відгадувати з контексту твору. У таких випадках перекладачу доводиться шукати вдалі відповідники, які мають ідентичне або принаймі наближене значення у цільовій мові.

2. Дотримання культурного та стилістичного компоненту. У цьому пункті вкотре варто згадати наскільки важливими є фонові знання перекладача, адже кожен твір має власний стилістичний напрям та описує події, які відбуваються у конкретний історичний проміжок часу. Знання культурного та історичного аспектів значно полегшує перекладачеві завдання збереження культурних та стилістичних елементів першотвору в перекладі [46]. Якщо говорити про

конкретні приклади, то ми можемо припустити, що перекладачі романів «Срібна затока» та «Подаруй мені зірку» стикнулися з багатьма труднощами у роботі, адже твори насичені багатьма культурними та історичними деталями. Перший роман має безліч спрямувань, адже у ньому зустрічаються терміни пов'язані з культурою та історією Австралійського регіону, морським життям та судноплавством. Другий роман описує події, які відбулися у тридцятих роках в Америці у період Великої депресії та розказує про книжкову ініціативу тодішньої першої леді, спрямовану на підвищення культурного рівня в країні та працевлаштування жінок. Як бачимо обидва романи мають безліч важливих елементів, які варто детально дослідити, аби соціокультурний контекст цільового тексту збігався з першотвором.

3. Адекватна адаптація алюзій та реалій у цільовому тексті. Також художній текст може містити традиційні та побутові мовні елементи, притаманні культурі мови оригіналу, які невідомі цільовому читачеві, а також відсилки на події, які відбувалися в реальному житті. Досить часто за образом героя твору може ховатися реальна історична постать, якою автор надихався у процесі створення твору, або ж герой твору може виступати у якості збірного образу, створеного аби висвітлити групу осіб, яка мала вплив на перебіг подій у певній сфері життя. Щоб навести приклад, знову ж таки повернемось до роману «Подаруй мені зірку», де можемо спостерігати чудову реалію, що стосується проєкту «пересувної кінної бібліотеки», який передбачав доставку книг у віддалені райони штату для підвищення рівня освіченості населення. Варто зазначити, що для пояснення певних культурних та історичних моментів у цільовому тексті вдаються до описовго перекладу та адаптації, а також перекладачеві дозволяється робити виноски, які містять пояснення явищ невідомих культурі цільового читача [55].

Після характеристики художнього перекладу, визначення його особливостей, значення та викликів, ми врешті можемо підійти до одного з найважливіших етапів адаптації тексту до цільового читача, а саме – до визначення найоптимальніших методів перекладу до яких варто вдаватися у

роботі з художнім текстом. Ми виокремили шість основних методів перекладу, які допоможуть якнайточніше відтворити структуру та зміст першотвору.

1. Запозичення лексичних одиниць мови оригіналу у цільовий текст. Перекладач використовує запозичення для відтворення невідомих культурі цільового читача понять, що допомагають краще зрозуміти місце подій, атмосферу та культурну складову першотвору.

2. Буквальний переклад або калькування мовних одиниць. Такий метод перекладу передбачає відтворення мовної одиниці тексту оригіналу за допомогою першого найкращого відповідника зазначеного у словнику цільової мови.

3. Використання методу транспозиції. Для природного звучання оригіналу цільовою мовою перекладач вдається до заміни частини мови лексичної одиниці у цільовому тексті або змінює порядок слів відповідно до граматичних правил цільової мови.

4. Відтворення мовної одиниці тексту оригіналу за допомогою еквівалента. Такий метод передбачає відтворення лексичної одиниці тексту оригіналу, відмінною за фонетичною та орфографічною формою, але відповідною за значенням лексемою у цільовій мові.

5. Адаптація лексичних одиниць у цільовому тексті. Якщо перекладачу не вдалося застосувати жоден з вищеперелічених методів аби зберегти задум автора та естетичний ефект оригіналу або у мові перекладу немає відповідника для позначення певного поняття чи лексеми, перекладач може вдатися до зміни структури речення та мовних одиниць, підбору схожого за значенням відповідника або заміни невідомого явища тексту оригіналу на відоме явище у культурі цільової мови. Наприклад, у детективах автор часто використовує записки, перші літери яких дають підказки щодо імені вбивці або ж місця перебування важливого доказу. Коли ми читатимемо оригінал твору ця стратегія матиме сенс, проте якщо ми дослівно відтворимо кожне слово то отримаємо нісенітницю, тому найкращим рішенням у такому випадку буде підбір лексем,

які відповідатимуть сюжету та при прочитанні формуватимуть зазначені автором у оригіналі ім'я або предмет [33].

6. Використання експлікації для відтворення мовних одиниць. Цей метод частково впливає з попереднього, адже якщо у мові оригіналу ми маємо явище невідоме для нашої культури ми можемо відтворити його за допомогою детального роз'яснення, яке повністю відповідатиме значенню оригінального явища.

Звісно теоретичне та практичне підґрунтя щодо визначення художнього перекладу є надзвичайно важливими компонентами, проте також хотілося б детальніше розкрити становище художнього перекладу у розпал стрімких глобалізаційних процесів та розвитку штучного інтелекту.

За останні роки у світі з'явилося безліч нових технологій, що покликані полегшити робочі та навчальні процеси будь-якої сфери діяльності. Чого варті лишень чат-боти з функцією ШІ, які здатні виконати будь-який запит про який його просять. Не виключенням став також художній переклад, який ШІ уже навчився генерувати на вимогу запитувача. На перший погляд такий переклад може видатися вдалим, проте якщо вчитатися у рядки, швидко приходить усвідомлення, що такий текст є дослівною та моментами неточною копією оригіналу.

На нашу думку, ШІ звісно може створити переклад прийнятний для читання, проте емоційно та стилістично цей текст залишиться неадекватним для розуміння та подальшого видавництва. Ба більше, чат не зможе впоратися з грою слів, відтворенням гумористичної складової та передачею емоційного настрою першотвору – рисами, які є надзвичайно важливими для забезпечення вдалого результату перекладу. Варто зазначити, що у роботі з художніми творами, людський фактор завжди буде вирішальним, адже жодна технологія ніколи не зможе відтворити емоційність та естетику твору оригіналу, яку може розпізнати та описати лише людина.

Однак, ми також вважаємо, що ШІ можна використовувати у інших цілях, перекладачі можуть використовувати модель для пошуку пояснень щодо

невідомих історичних чи культурних явищ, які зустрічаються у творах та для перевірки значення невідомих мовних одиниць. Звісно стовідсотково покладатися на ІІІ не варто, та краще звертатися до фахівців, проте в умовах обмеженого часу чи доступу до інформації такий інструмент все ще можна вважати допоміжним.

Отже, художній переклад є надзвичайно складним напрямом, який вимагає таланту, літературного чуття, теоретичних та практичних навичок перекладу та розуміння послідовності етапів виконання перекладацького завдання.

Перекладач повинен намагатися зберегти голос автора, його бачення та стиль. Важливу увагу під час роботи над художнім перекладом потрібно приділяти естетичному та емоційному аспектам. Не менш важливим є дотримання сюжетної лінії, а також вдале збереження образів першотвору у цільовому тексті. Ба більше, необхідно приділити час детальному дослідженню реалій та алюзій на яких досить часто побудований першотвір аби краще пояснити їх.

За потреби перекладач може звертатися до фахівців конкретної галузі, якщо у творі є невідомі йому моменти. Проте перекладачу не варто надто покладатися та використовувати ІІІ для перекладу всього твору, хоч цей інструмент може бути корисним у процесі пошуку необхідної для роботи з твором інформації.

Безсумнівно, значну кількість часу потрібно приділити відтворенню стилістичних мовних елементів, як от грі слів, гумору, або ж опису місцевості чи особливостям певної сфери характерної для твору. Важливо також подбати про граматичну відповідність тексту до цільової мови та відсутність структур характерних для мови оригіналу.

Однак, варто пам'ятати, що кінцевий вигляд усього художнього твору залежить лише від перекладача, вдалого вибору перекладацьких стратегій та таланту у поєднанні з креативністю, які сприятимуть подальшому успіху та популярності на книжковому ринку.

1.2. Поняття лексико-граматичних трансформацій

Розглянувши основні принципи художнього перекладу, ми можемо перейти до аналізу основних інструментів, які використовують перекладачі у роботі з художніми творами. Відомо, що для будь-якого художнього тексту є певні вимоги щодо жанрово-стилістичних характеристик та до того, який ефект цей текст повинен справити на читача. Одними з головних вимог щодо перекладу художнього тексту прийнято вважати досягнення адекватності цільового тексту, збереження емоційного компоненту першотвору та дотримання наративної структури.

Аби виконати ці вимоги перекладач звісно може використовувати власні стратегії щодо перекладу твору, або ж може звернутися до технік перевірених науковцями та практиками для досягнення найкращого результату. Звісно, як доводить історія художнього перекладу, вдало впоратися з перекладом художнього твору може митець, який не володіє перекладацькими основами, але має талант та літературне чуття, звісно за умови знання іноземної мови на яку виконується переклад. Однак, ми також вважаємо, що знання теоретичних основ та базових перекладацьких технік, буде ефективнішим, адже знання перекладацьких прийомів допомагає фахівцям швидше знаходити вдалі стратегії і перекладацькі рішення та загалом краще впливає на ефективність виконання перекладацького завдання.

З огляду на вищезазначене, варто розкрити зміст основного інструменту, який використовують перекладачі у роботі з будь-яким текстом та який допомагає вдало й максимально точно відтворити структуру оригіналу та дотримуватися правил цільової мови. Зокрема, дуже часто під час роботи над текстом оригіналу трапляються лексичні одиниці, які важко перекласти першим кращим відповідником з словника, тому перекладачу доводиться звертатися до перекладацьких трансформацій. За їх допомогою перекладач може видозмінювати форму лексеми так, аби у перекладі вона зберігала свій першочерговий сенс та звучала природно для цільового читача.

Термін перекладацька трансформація широко застосовується у найрізноманітніших напрямках перекладознавства та може дещо відрізнятися залежно від науковця. Різні науковці мають різні думки щодо того, як можна охарактеризувати цей термін, проте ми зосередимося на декількох з них.

Наприклад, мовознавець І. Корунець визначає перекладацьку трансформацію, як результат значної або незначної зміни форми лексеми під час переходу з мови оригіналу у цільову мову для отримання найкращого результату, причому така лексема може видозмінювати свою форму у цільовому тексті і зберігати першочергове значення або ж залишитися такою ж, як у тексті оригіналу, тобто зберегти першочергову форму та значення. Така заміна відбувається у випадку, якщо лексема мови оригіналу при відтворенні в цільовому тексті звучить штучно у цільовій мові або якщо перекладач хоче максимально точно передати стиль тексту оригіналу [20, с. 361].

Якщо розглядати тлумачення інших дослідників, то варто зазначити, що науковці Т. Кияк, О. Огуй та А. Науменко припускають, що перекладацька трансформація передбачає застосування перекладацьких технік, що вважаються ефективними інструментами для адекватного відтворення лексем тексту оригіналу, до яких вдаються задля збереження авторського стилю [17 с. 494].

Науковці А. Гудманян та І. Баклан взагалі розглядають перекладацьку трансформацію, як певний інструмент перекладу, який передбачає виконання низки дій спрямованих на пошуки рішень щодо суперечливих лексем тексту оригіналу [8, с. 31].

На переконання С. Максимова перекладацька трансформація виступає свого роду зміною, зумовленою відмінностями лексем цільової мови та мови оригіналу, зокрема їхнього лексичного та граматичного значення, яке може відрізнятися через культурні та лінгвістичні особливості притаманні кожній з мов [23, с. 142].

На противагу попереднім визначенням мовознавиця А. Мамрак розглядає трансформацію, як засіб здійснення компаративного аналізу мови оригіналу та цільової мови, який полягає у виявленні подібних морфологічних та

синтаксичних ознак між мовними елементами двох мов, що полегшує процес перекладу [25, с. 107].

Як ви можете зауважити в залежності від дослідника визначення даного терміна значно варіюється, адже кожен мовознавець має власне бачення та трактування перекладацької трансформації. Та все ж кожна з наведених теорій наводить нас на одну думку, що перекладацька трансформація є важливим інструментом забезпечення еквівалентності перекладу. З огляду на те, що трансформація є найбільш поширеним інструментом забезпечення перекладу, ми також хочемо запропонувати власне трактування цього поняття.

На нашу думку, перекладацькою трансформацією можна вважати процес відтворення мовних одиниць тексту оригіналу в цільовому тексті, зумовлений відмінностями одиниць цільової мови та мови оригіналу, які різняться як граматично, так і лексично. Цей процес супроводжується зміною форми цих мовних одиниць, проте передбачає збереження їхнього оригінального значення. Застосування трансформацій є вдалим перекладацьким підходом, адже забезпечує відтворення на лексичному, граматичному та стилістичному рівні. Ба більше, полегшує відтворення суперечливих лексичних одиниць, дозволяє зберегти особливості авторського стилю і атмосфери та уможливорює точність, читабельність й адекватність цільового тексту.

Прийнято вважати, що будь-який теоретичний аспект перекладацького явища не обходиться без чіткої класифікації, а структурований виклад інформації допомагає краще зрозуміти досліджуваний феномен. У такий же спосіб варто розглядати та класифікувати за певними спрямуваннями перекладацьку трансформацію, а саме доречно буде визначити основні напрями класифікації перекладацької трансформації та які мовні аспекти вона охоплює.

З наведених у праці О. Селіванової визначень ми можемо побачити, що трансформація є головним компонентом виконання перекладацького завдання, яке передбачає застосування основних лексичних та граматичних або ж семантичних змін мовних одиниць тексту оригіналу задля збереження в цільовому тексті їхнього точного значення [38, с. 536].

Іншу думку щодо класифікації перекладацьких трансформацій має науковиця І. Литвин, яка поділяє трансформації за граматичним (словотвірний та морфологічний рівень), лексичним (охоплює денотацію, конотацію та номінацію значень лексем) та прагматичним аспектом (передбачає фігуративний та аксіологічний напрям дії трансформації) [22].

Зі свого боку дослідниці Н. Абабілова та О. Волченко стверджують, що наукова систематизація перекладацьких технік з огляду на мовознавчий аспект, можлива лише у трьох напрямках, а саме у межах лексичної, граматичної та комплексної групи лексем [4, с. 163].

На переконання І. Корунця трансформації можна розглядати крізь призму граматичних, стилістичних, контекстуальних та лексичних перетворень мовних одиниць [20].

На противагу всім попереднім визначенням, дослідниця А. Мамрак не класифікує перекладацькі трансформації на види але зазначає, що кожна трансформація може працювати, як у лексичній, так і у граматичній площині або ж навіть у комплексі цих площин [25].

Проаналізувавши все вищезазначене, ми дійшли висновку, що перекладацька трансформація справді складне і багатогранне явище, яке з'являється у різних напрямках мовознавства та працює на трьох основних рівнях: лексичному, граматичному та комплексному (лексико-граматичному).

Спершу розберемо лексичну площину трансформацій та розглянемо визначення запропоновані вітчизняними дослідниками аби краще зрозуміти їхнє значення та напрям застосування.

На погляд В. Карабана, лексичною трансформацією можна назвати перехід лексеми мови оригіналу у цільову мову, який супроводжується адаптацією лексики до мовних та культурних особливостей цільової мови та відбувається на стилістичному, прагматичному та семантичному рівні лексеми. Цей підхід використовують тоді, коли прямий відповідник до лексеми мови оригіналу не збігається з її оригінальним значенням та у випадку, коли застосування невірної відповідника може спотворити змісту твору [15, с. 300].

Пишучи про трансформації пов'язані з відтворенням лексем у цільовій мові, І. Корунець вбачає явище трансформації у зміні форм простих та складних лексем, що є елементами різних частин мови та напрямів лексику, пов'язаних з наявністю різних технік та інструментів передачі значення тотожних лексичних одиниць в мові оригіналу та перекладу [20, с. 382-383].

Розгляньмо також визначення І. Сіняговської, на погляд науковиці лексична трансформація передбачає відмову від застосування у процесі перекладу першого кращого значення лексеми у словнику на користь кращого відповідника у цільовій мові. Такий підхід зумовлений різницею у об'ємі значення лексичної одиниці у двох різних мовах [40, с. 93].

Отже на основі всього вищезазначеного, можна зробити висновок, що лексична трансформація є складним перекладацьким процесом, який діє на лексичному рівні цільової мови та передбачає видозміну простих та складних лексем з метою відтворення їхнього первинного значення, що здійснюється з урахуванням особливостей цільової мови та її культури. Для даного виду трансформації пріоритетним способом відтворення мовних одиниць оригіналу вважається зміна форми лексеми, яка супроводжується збереженням її первинного значення.

Безперечно лексичні перестановки значно впливають на якість кінцевого варіанту перекладу, проте не варто забувати й про важливість граматичного аспекту, який теж значно впливає на розуміння оригінального тексту та сприйняття цільового тексту. До того ж неправильне розуміння граматичних аспектів мови оригіналу може призвести до викривлення цільового тексту, що теж матиме негативний вплив на остаточний варіант перекладу, а відповідно унеможливить вихід цільового тексту на книжковий ринок.

З тез наведених вище зрозуміло, що розуміння граматичного аспекту перекладу є не менш важливим компонентом перекладацького процесу художнього твору, тож далі ми розглянемо тлумачення трансформацій, які працюють на граматичному рівні лексем. Відтак перейдемо до розгляду тлумачень цього поняття, які пропонують науковці.

Дослідник М. Шемуда стверджує, що граматична трансформація полягає у повній або частковій зміні граматичної форми лексеми у цільовому тексті порівняно з її первинною формою у оригіналі. Така граматична зміна часто супроводжується появою нових слів у цільовому варіанті тексту, а іноді і опущенням зайвих елементів непритаманних цільовій мові [50].

Дослідниця І. Сіняговська висуває припущення, що граматична трансформація являє собою зміну граматичних характеристик лексеми в цільовому тексті, які здійснюються способом викладу граматичних структур властивим для стандартів цільової мови [40, с. 93].

Ще одне визначення висувають Л. Яровенко та А. Болдирева, науковиці вважають, що граматична трансформація відбувається на рівні речення та передбачає перебудову граматичних структур оригіналу, що супроводжується збереженням семантичного компоненту лексем [56, с. 196].

Схоже до попереднього визначення висуває В. Карабан, на думку науковця граматичні трансформації можуть відбуватися шляхом зміни граматичних аспектів на різних рівнях мовних одиниць, тобто як на рівні слова, так і на рівні словосполучення, а ще на рівні речення [15, с. 18].

Варто зазначити, що граматичні трансформації справді вважаються досить ефективним інструментом забезпечення адекватного перекладу, проте необхідно також врахувати, що у процесі застосування цих трансформацій можуть виникати певні складнощі та виклики. Згідно з класифікацією науковця, можна виокремити наступні виклики щодо застосування трансформацій з якими зіштовхується перекладач: мова оригіналу та цільова мова можуть мати різні будови та граматичні особливості; граматичні конструкції та форми мови оригіналу можуть бути відсутніми в цільовій мові та навпаки; форми однини та множини лексеми мови оригіналу можуть відрізнятися у цільовій мові; визначення головних членів речення та їхнього місця у реченні варіюється в залежності від мови; активні та пасивні форми відрізняються у двох мовах та граматично-омонімічні фальшиві друзі перекладача виникають при хибному сприйнятті граматичних конструкцій [15, с. 16-17].

Таким чином, можна зробити висновок, що граматична трансформація є не менш складним за лексичну трансформацію явищем – переважно зосередженим на різних рівнях лексем, що полягає у зміні граматичного вигляду мовних одиниць відповідно до правил граматики цільової мови. Варто також зазначити, що ефективність трансформації не заперечує складності її використання, тож перекладачу варто бути надзвичайно обережним та уважним у процесі відтворення в цільовому тексті граматичних структур тексту оригіналу, що можуть значно різнитися в залежності від мови.

Варто також дослідити визначення трансформацій, які працюють одночасно на лексичному і граматичному рівнях. Науковці А. Красуля та В. Миклашук зазначають, що лексико-граматичними трансформаціями можна вважати перетворення лексем мови оригіналу у цільовому тексті, які відбуваються, як на лексичному, так і граматичному рівнях, а також одночасно на обох рівнях, тобто синхронно змінюються, як лексичні елементи мови оригіналу, так і граматичні. Метою такого підходу є досягнення точності та цілісності цільового тексту, попри значний фокус на дотриманні норм цільової мови [21].

Дослідниця О. Гурко теж припускає, що лексико-граматичними трансформаціями є зміни вигляду лексем та синтаксичних одиниць у цільовому тексті [9, с. 90].

На думку науковиць О. Матвійчук та А. Сітко лексико-граматичні трансформації полягають у зміні лексичних та граматичних ознак лексеми у цільовому тексті, що відбуваються з метою збереження денотативної функції та супроводжуються змінами у семантичній площині мовної одиниці [26, с. 113-314].

Проаналізувавши всі вищенаведені тлумачення, ми можемо сформулювати власне визначення лексико-граматичної трансформації, яке полягає у лексичному та граматичному перетворенні лексеми, що супроводжується збереженням її денотативних ознак. Таке перекладацьке

явище можна вважати гнучким та досить функціональним, позаяк його застосування вирішує, як граматичні, так і лексичні труднощі перекладу.

Варто зазначити, що застосування перекладацької трансформації звісно у більшості випадків позитивно впливає на переклад, проте також можуть траплятися випадки, коли перекладач під час роботи з текстом занадто часто вдається до трансформацій і в результаті перекладу цільовий твір кардинально відрізняється від оригінального. Тож розглянемо основні переваги та недоліки використання трансформації. Щодо позитивних аспектів використання трансформацій ми можемо виділити наступне:

1. Перекладений за допомогою трансформацій текст звучить природно та справляє потрібний естетичний ефект на читача.
2. Трансформації вирішують лексичні та граматичні проблеми на стадії адаптації тексту до цільового читача.
3. Трансформації уможливають стилістичну відповідність цільового тексту до тексту оригіналу.
4. Культурні явища тексту оригіналу, досі невідомі цільовій аудиторії, стають зрозумілими за використання трансформацій.
5. Трансформації є універсальним інструментом, тому доречні не лише у художньому перекладі, але й у спеціалізованих сферах перекладу, що допоможе адаптувати галузеві мовні одиниці, які іноді зустрічаються у художньому тексті. У контексті нашого дослідження ми аналізували застосування трансформацій у відтворенні лексики пов'язаної з морською термінологією, яка зустрічалася у одному з проаналізованих творів.

Щодо негативних аспектів застосування трансформацій, ми хочемо зауважити наступне:

1. Надмірне застосування трансформацій може призвести до викривлення сюжету, спотворення образів героїв та надмірного одомашнення.
2. Невдало застосована трансформація може викривити денотативне та конотативне значення описуваного явища.

3. Застосування різних трансформацій може спотворити цілісність перекладеного тексту та призвести до стилістичного дисонансу.

Отже, визначивши та проаналізувавши основні переваги та недоліки застосування трансформацій, ми дійшли висновку, що все ж таки є більше переваг, ніж недоліків у застосуванні трансформацій, адже вони слугують чудовим інструментом для вирішення перекладацьких дилем. Однак перекладачам потрібно пам'ятати, що у застосуванні всіх перекладацьких прийомів є міра, тому перекладачам варто не надто захоплюватися їх використанням, адже в результаті, такий підхід може призвести до спотворення цільового тексту.

Розвиваючи тему актуальності трансформацій, хочемо також висловити декілька тез щодо ІІІ та його можливостей ідентифікувати та використовувати перекладацькі трансформації. Як зазначалося раніше, чат-боти з ІІІ виконують не гірший за справжніх фахівців переклад текстів наукового спрямування, та постає питання, чи така ж ситуація виникає і з художнім твором. Звісно ІІІ може впоратися з науковими термінами та описами, проте чи може він адекватно відтворити за допомогою трансформації культурну реалію, фразеологічну одиницю чи жарт. Відповідь очевидна, адже ІІІ позбавлений найважливішого – людської емоційності та чуття, які у художньому перекладі стають вирішальними.

ІІІ чат звісно може ненавмисно застосувати трансформацію щодо лексичних чи граматичних одиниць тексту, проте вона не завжди буде вдалою, а у гіршому випадку взагалі хибною для контексту запитуваної лексеми. ІІІ також може виявити трансформацію, якщо надати йому рядки оригіналу та перекладу, проте його аналіз теж не обіцяє бути точним та правдивим.

Підсумовуючи про доцільність використання ІІІ щодо трансформацій, ми можемо встановити, що у виявленні перекладацьких перетворень перекладачам художніх творів не варто сподіватися на ІІІ. Кращим варіантом є шлях самостійного аналізу явища трансформації у цільовому тексті. Ба більше, літературне чуття тексту на емоційному рівні допомагає фахівцю без

застосування ШІ обрати найкращий варіант трансформації для лексеми для повного відтворення її значення.

Отже, у ході роботи над цим підрозділом ми з'ясували, що перекладацькі трансформації є чудовим способом адаптації лексем тексту оригіналу до вимог цільової мови, що значно спрощує увесь процес перекладу. Трансформація чудово працює у напрямі відтворення конотативного та денотативного значення лексеми та забезпечує її плавний перехід з мови оригіналу у цільову мову без значних викривлень.

Трансформація може працювати на декількох мовних рівнях – лексичному, граматичному та комплексному. Лексичний напрям передбачає адаптацію денотативних та конотативних характеристик мовних одиниць під час перекладу. Граматичний напрям спрямований на перенесення граматичних ознак лексеми у цільовий текст. А комплексний напрям спрямований на одночасне вирішення граматичних труднощів відтворення мовної одиниці у цільовому тексті на рівні речення та лексичних труднощів на рівні слів і словосполучень.

Кожен напрям застосування трансформацій зосереджений на виконанні власних функцій, але загалом усі види трансформації мають спільні завдання як от: збереження оригінального значення лексеми мови оригіналу, збереження граматичних ознак мовних одиниць, дотримання стилістики оригінального тексту та адекватний виклад цільового тексту, який корелює з оригінальним текстом.

Заразом можна стверджувати, що у перекладацьких трансформацій є більше переваг, ніж недоліків та зазначити, що їх застосування під час перекладу значно полегшує процес адаптації твору до цільової аудиторії. Однак перекладачам водночас не варто зловживати використанням перекладацької трансформації, особливо у випадках, коли описуване явище цього не потребує.

Усе вищеописане дозволяє нам стверджувати, що перекладацькі трансформації справді вартий уваги підхід до перекладу художніх творів та їх цільової адаптації, який допомагає полегшити перекладацький процес та надає

чітке розуміння процесів щодо внесення змін у лексему, які не суперечитимуть правилам мови оригіналу та відповідатимуть нормам цільової мови.

1.3. Види та роль лексико-граматичних трансформацій у перекладі художнього твору

У попередніх двох підрозділах ми уже визначили основні напрями трансформацій та знаємо, що вони поділяються на лексичні, граматичні та комплексні перетворення. На перший погляд можна стверджувати, що повністю розуміємо у яких площинах працюють ці трансформації, проте якщо глянути з іншої сторони, то насправді кожен з напрямів застосування трансформацій має безліч нюансів, зокрема, щодо особливих форм лексем, які ламають межі між напрямками та потребують комплексних рішень щодо їхньої адаптації.

Наприклад лексична одиниця в оригіналі може бути представлена в негативній формі і в перекладі першим очевидним варіантом для перекладача буде вибір негативної форми для цільового тексту. Однак такий перекладацький хід буде не зовсім вдалим, адже не завжди оригінальна негативна мовна конструкція буде звучати природньо у цільовому тексті.

Зокрема для художніх текстів досить поширеним та застосовуваним мовним засобом є реалія – лексема в тексті оригіналу, яка притаманна культурі автора першотвору, але з певних причин невідома для цільової мови, може стосуватися відомих постатей, культури, побуту, звичаїв та способу життя певного соціуму. Такі лексеми несуть за собою ряд асоціацій, які при перекладі потрібно адаптувати так, аби вони викликали розуміння цільового читача, але й одночасно зберігали колорит та унікальність першоджерела. Ба більше часто зустрічаються випадки, коли такі лексеми можуть навіть не мати закріпленого за собою цільового відповідника [44, с. 62].

Ще одним показовим художнім засобом, над відтворенням якого перекладачі довго роздумують, є алюзія – особливий художній вираз або набір мовних одиниць, що являє собою непряме посилення на відому всім історичну

подію, рядки літературного, релігійного чи музичного твору або й навіть фільму [52].

Отже у процесі перекладу для застосування трансформацій існує багато підстав, тож доречно буде розглянути за якою класифікацією дослідники пропонують розрізняти перекладацькі напрями.

Науковець О. Білоус визначає чотири основних види трансформацій, а саме: перестановку мовних одиниць, заміну лексем, додавання або додання лексем у цільовий текст та опущення або елімінацію мовних одиниць. До лексичних перетворень дослідник відносить заміну, яка виражена за допомогою генералізації та конкретизації, антонімічного перекладу лексем, компенсації мовних одиниць, додання лексем та опущення [2, с. 130-135].

В. Карабан до лексичних трансформацій відносить конкретизацію та генералізацію лексем, додавання мовних одиниць та їх вилучення з цільового тексту, транспозицію лексем та перестановку мовних одиниць у цільовому тексті [16, с. 326-344].

Дослідниці Л. Науменко та А. Гордєєва виділили такі лексичні трансформації: синонімічну та контекстуальну заміну лексеми; калькування мовної одиниці; описовий переклад мовної одиниці; транскодування, що розгалужується на транслітерацію та транскрипцію; антонімічний переклад лексеми; комперсію мовної одиниці та її декомпресію; пермутацію лексем; транспозицію виражену через номіналізацію і з іншої сторони вербалізацію та застосування до лексеми конкретизації та генералізації [31, с. 4-5]

У свою чергу С. Максимов щодо трансформацій на лексичному рівні відносить генералізацію лексем, диференціацію та компенсацію мовного елемента, конкретизацію мовної одиниці, смисловий розвиток лексем, антонімічний переклад мовної одиниці та перестановку елементів в цільовому тексті [24, с. 72].

На противагу науковці І. Клименко та І. Зоренко виділяють одинадцять видів лексичної трансформації як от: калькування лексем з тексту оригіналу, конкретизацію лексичної трансформації та протилежну їй генералізацію,

додавання лексем та протилежне йому вилучення, зміну щодо частин мови лексем у цільовому тексті, перестановку слів у реченнях, модуляцію одиниць мови, формальну негативізацію лексем, експлікацію складних лексем, транскрипцію та протилежну їй транслітерацію [18, с. 85-89].

Говорячи про адаптацію реалій, як лексичних елементів, які відтворюють за допомогою трансформацій, дослідниця Р. Зорівчак радить використовувати транслітерацію, перейменування за допомогою гіпонімів, дескриптивну заміну, комбіновану реномінацію, транспозицію лексем на конотативному рівні, субституцію щодо лексем, спосіб розтлумачення мовної одиниці та переклад за контекстом [12, с. 84-141].

Ми розглянули багато видів перекладацької лексичної трансформації, проте у нашому дослідженні зосередимось на: калькуванні мовних одиниць, експлікації складних одиниць мови, генералізації лексеми та зворотній за дією конкретизації, компенсації та схожій за принципом модуляції, транскрипції на контрасті з транслітерацією та антонімічному перекладі заперечних лексем.

Тож розглянемо детальніше лексичні аспекти трансформації та їх основні види, зокрема розпочнемо з трансформації калькування. Спершу розглянемо тези наведені науковцями щодо характерних особливостей терміна.

1. Трансформація калькування лексем у цільове речення.

Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне у своїй праці описують калькування, як свого роду копіювання з мови оригіналу точної форми лексем та її конотативного значення у цільову мову [61, с. 32].

В. Карабан характеризує явище калькування, як спосіб відтворення досі невідомих лексем для цільового тексту, що здійснюється за допомогою першого варіанту відповідника з встановленого глосарію [15, с. 286].

На думку Н. Абабілової та О. Волченко калькуванням можна назвати процес створення нових лексем у цільовому тексті, що здійснюється згідно до вимог синтаксису мови оригіналу. Такий підхід до перекладу може супроводжуватися зміною позицій лексем у цільовій структурі, а також

застосуванням способу, що передбачає відтворення оригінального звучання частини або взагалі усієї лексеми першоджерела [4, с. 163-164].

Ще один погляд щодо визначення терміну калькування має А. Мамрак, і визначає калькування процесом словотвору у цільовому тексті, що передбачає запозичення з мови оригіналу форм та моделей утворення лексем, зазвичай такі форми приживаються у цільовій мові [25, с. 113].

Отже, з огляду на вищезазначені тези ми можемо запропонувати наступне узагальнене визначення трансформації. Сенс трансформації калькування полягає у відтворенні буквеної форми оригінальної лексеми у цільовому тексті, що супроводжується дотриманням синтаксичних вимог мови оригіналу та можливою зміною розташування одиниць мови у цільових словосполученнях, а іноді й частковим відтворенням першої частини словосполучення за допомогою оригінальної форми звучання та дослівним відтворенням конотативного значення другої частини.

2. Конкретизація лексеми у цільовому тексті.

В. Карабан вважає конкретизацією вид лексичного перетворення, що націлений на використання у цільовому тексті одиниці мови з вузькою семантикою у порівнянні з одиницею мови оригіналу, що характеризується ширшою семантикою [15, с. 300].

Н. Абабілова та О. Волченко висвітлюють конкретизацію, як один із видів адаптації цільового тексту, що полягає у підборі кращого за значенням та контекстом відповідника у перекладі, який дозволить точніше та детальніше за оригінальну лексему описати явище мови оригіналу [4, с. 164].

А. Мамрак зазначає, що конкретизація полягає здебільшого у зміні одиниці мови першоджерела з загальним значенням на іншу одиницю мови у тексті перекладу, яка матиме характерне описуваним явищам вузьке приватне значення [25, с. 110].

Дослідниці О. Панченко та Т. Клименко притримуються думки, що конкретизацією можна назвати спосіб відтворення мовної одиниці у цільовому тексті, що передбачає використання у перекладі лексеми із вузьким значенням

аніж у першоджерелі та може застосовуватися майже до кожної частини мови, окрім певних видів прислівників та числівників [34, с. 191-194].

Ознайомившись з різними думками науковців щодо цього явища ми вивели власне визначення трансформації. Ми вважаємо, що конкретизація є важливим перекладацьким підходом, спрямованим на заміну лексем у цільовому тексті таким чином, щоб гіперонім мови оригіналу в цільовому тексті трансформувався у гіпонім. Конкретизацію можна застосовувати до багатьох частин мови та використовувати для детальнішої характеристики явищ, які оригінальна лексема не здатна сповна відтворити.

3. Генералізація лексики у цільовому тексті.

В. Карабан описує генералізацію як протилежне за дією явище до конкретизації, яке полягає у трансформації вузької за значенням лексики оригіналу в ширшу за змістом лексику у цільовому тексті [15, с. 306].

Н. Абабілова та О. Волченко припускають, що генералізація полягає у відтворенні у цільовому тексті лексичної одиниці за допомогою гіперонімічного еквівалента [4, с. 164].

Дослідниця А. Мамрак вважає, що генералізацією можна назвати процес заміни одиниці мови, що має вузький денотативний характер на цільовий відповідник з узагальненим денотативним характером [25, с. 110].

Згідно з твердженням Ю. Шаранової та Є. Маслова, генералізацією вважається процес відтворення лексики у цільовому тексті, що полягає у відмінному від конкретизації способі підбору відповідника, який характеризується не звуженим значенням, а узагальненням [49, с. 152].

Тож враховуючи всі вищенаведені твердження, ми прийшли до висновку, що генералізація є відмінним від конкретизації явищем, що передбачає використання у цільовому тексті гіпероніма з метою узагальнення характеристик описуваного явища, що було виражене гіпонімом.

4. Компенсація денотативного значення лексики оригіналу.

Н. Гордієнко та А. Михайленко зазначають, що компенсацією є адаптація лексичної одиниці мови оригіналу до цільового контексту, що відбувається за

допомогою застосування цільової одиниці мови, яка має подібні семантичні та стилістичні ознаки притаманні одиниці мови оригіналу [6, с. 84-85].

Л. Науменко та А. Гордєєва вбачають трансформацію компенсації у відтворенні у цільовому реченні значення лексеми, щоправда на новій відмінній від початкової позиції, шляхом переходу з однієї частини цільового речення у іншу, де відбудеться компенсація першочергово значення лексеми [31, с. 26].

А. Мамрак зазначає, що компенсація є способом перекладу, який націлений на заповнення стилістичних прогалин, спричинених відсутністю в цільовій мові відповідника, що відбувається за допомогою введення у цільовий текст нових лексем із схожим конотативним ефектом [25, с. 111-112].

Н. Абабілова та О. Волченко теж підтримують думку, що компенсація полягає у поповненні цільового речення новими лексемами аби заповнити стилістичні прогалини спричинені відсутністю відповідника на поточній або попередній стадії перекладу [4, с. 165].

Підсумовуючи визначення дослідників, ми дійшли згоди, що суть компенсації полягає у відтворенні втраченого денотативного елементу лексеми на новій позиції у цільовому тексті, що супроводжується збереженням стилістичних та семантичних ознак оригінальної лексеми та іноді додаванням нових мовних одиниць у цільове речення з метою кращого відтворення конотативного та денотативного аспекту лексеми першоджерела.

5. Модуляція лексеми у цільовому тексті.

На переконання В. Карабана модуляція – це спосіб перекладу лексеми, що відбувається шляхом підбору у цільовому тексті відповідника, що описує можливий результат дії лексеми тексту оригіналу. Такий підхід передбачає відмову від точної буквеної форми тексту оригіналу на користь еквівалента притаманного цільовій мовній культурі [15, с. 289].

Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне вважають, що модуляцією є процес зміни вигляду та форми лексеми, що відбувається у цільовому тексті за допомогою відображення явища тексту оригіналу під іншим кутом бачення характерним

цільовій мові, зазвичай через неможливість використання у перекладі оригінальної неприродної для цільового тексту форми лексеми [61, с. 88].

Н. Абабілова та О. Волченко описують модуляцію як один з підходів до відтворення лексеми в цільовому тексті, який відбувається шляхом обрання у цільовій мові еквівалента, що логічно впливає зі значення оригінальної лексеми та який може повністю відтворити її конотативний ефект, хоча за буквенною формою цей відповідник буде значно відрізнятися від оригінального тексту [4, с. 164].

Згідно з твердженням І. Клименко та І. Зоренко модуляція полягає у зміні лексем та їхньої позиції у реченні, таким чином, щоб цільовий текст логічно впливав зі значення оригінального тексту, водночас цільова лексема має відображати або наслідок явища описуваного оригінальною лексемою або його причину, зокрема такий підхід може сприяти спрощенню стилю цільового тексту до розмовного [18, с. 88].

Отже ознайомившись з думками різних теоретиків щодо явища модуляції, ми дійшли висновку, що ця трансформація полягає у перетворенні оригінальної форми лексеми у цільовому тексті на таку, що буде звучати природно у контексті явища оригінального джерела та передавати його конотативний ефект. Варто також зазначити, що трансформація модуляції відбувається шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків між лексемами двох мов та супроводжується зміною буквенної форми та позиції лексеми у перекладі.

6. Трансформація транслітерації та транскрипції мовної одиниці у цільовому тексті.

Т. Журавель та Т. Семигінівська зазначають, що транслітерацією є відтворення буквенної форми лексеми оригіналу за допомогою літер алфавіту цільової мови, а транскрипцією є відтворення звукового складу лексеми оригіналу фонемами цільової мови [11].

Дослідниці О. Волченко та Н. Абабілова вважають, що транслітерацію є відтворення у перекладі норм написання слова мови оригіналу одиницями

абетки цільової мови, а транскрипцією є відтворення звучання слова мови оригіналу фонемами цільової мови [4, с. 163].

А. Мамрак вважає, що транслітерація полягає у викладі змісту лексеми в цільовому тексті, що відбувається шляхом використання для відтворення лексеми оригіналу одиниць алфавіту цільової мови, а транскрипція полягає у чіткому дотриманні звукової форми лексеми оригіналу у перекладі [25, с. 113].

У свою чергу Л. Науменко та А. Гордєєва описують транслітерацію як спосіб введення одиниці мови оригіналу у цільовий текст шляхом відтворення її структури елементами алфавіту цільової мови, а транскрипцію – шляхом відтворення лексем оригіналу фонемами притаманними цільовій мові [31, с. 13].

На основі усіх вищевикладених тверджень ми дійшли висновку, що транслітерація відбувається на рівні алфавітної системи та передбачає відтворення буквеної форми одиниці мови оригіналу в тексті перекладу, а транслітерація у свою чергу відбувається на рівні фонем та зосереджена на відтворенні звучання оригінальної лексеми у цільовому реченні.

7. Антонімічний переклад лексеми у цільовому тексті.

В. Карабан називає антонімічним перекладом видозміну форми лексеми, яка полягає у заміні позитивної структури описуваного в оригіналі мовного елемента на негативну в перекладі або навпаки, при цьому зі збереженням денотативного значення оригінальної лексеми [15, с. 291].

На думку А. Мамрак антонімічна трансформація полягає у перетворенні стверджувальної одиниці мови оригіналу на заперечну в цільовому тексті, а також заперечний мовний елемент оригіналу може набути рис стверджувального елемента в цільовому реченні [25, с. 111].

Н. Абабілова та О. Волченко зазначають, що антонімічний переклад є свого роду способом зображення протилежної сторони мовного явища, що супроводжується змінами позитивної структури мовної одиниці на негативну в цільовій мові [4, с. 165].

О. Голуб та В. Фоменко теж вважають, що антонімічний переклад націлений на заміну в цільовому тексті позитивних або стверджувальних конструкцій лексеми негативними або заперечними у цільовому тексті. Іноді трансформація також здійснюється зворотним способом [5, с. 369].

Відтак, ми схильні вважати, що антонімічний переклад є одним зі способів перекладу лексем, який полягає у використанні позитивної структури лексеми в цільовому тексті замість першочергової негативної зазначеної в оригінальному тексті.

8. Експлікація лексем у цільовій мові.

І. Клименко та І. Зоренко називають експлікацією процес відтворення відсутніх в цільовій мові елементів шляхом застосування відмінних цільових мовних елементів, які допоможуть відтворити денотативне значення оригінальної лексеми. Підхід експлікації також використовується для адаптації реалій, які не мають еквівалентів у цільовій мові [18, с. 89].

Н. Абабілова та О. Волченко описують експлікацію як підхід щодо адаптації лексеми, який полягає у використанні в цільовому тексті словосполучення, що здатне сповна описати та пояснити значення лексеми оригінального тексту [4, с. 165].

Л. Науменко та А. Гордєєва визначають експлікацію як спосіб компенсації значення відсутньої у цільовій мові лексеми, що передбачає підбір у цільовому тексті одиниць, що здатні описати денотативне значення лексеми першоджерела. Спосіб експлікації застосовують також для розкриття у цільовій мові значення фразеологізмів, неологізмів та невідомих термінів [31, с. 11].

Т. Калініченко теж підтримує думку, що експлікація є основним підходом до адаптації лексеми у цільовому тексті, що супроводжується збереженням її оригінального змісту та детальним роз'ясненням її денотативного характеру при відтворенні в цільовому тексті [14, с. 243].

Нам здається, що експлікацією можна назвати підхід до адаптації невідомої для нашої культури лексики, що не має закріплених словникових еквівалентів та відбувається шляхом детального опису явища першоджерела за

допомогою більшої кількості мовних знаків аніж в оригіналі для точного відтворення його денотативного характеру та з метою збереження емоційного ефекту закладеного в оригінальну лексему.

А зараз детальніше розглянемо класифікації дослідників, що описують напрями дії граматичних трансформацій. Якщо ми розглянемо компоненти класифікації В. Карабана, то побачимо, що на переконання науковця до видів граматичних трансформацій можна віднести пермутацію лексем у цільовому реченні, субституцію лексем відповідно до потреб цільової мови, додавання лексичних одиниць в цільове речення за потреби, вилучення з цільового речення одиниць мови та способу комплексного застосування декількох трансформацій одночасно в цільовому реченні [16, с. 18].

Ще одне припущення щодо трансформацій граматичного спрямування висловив І. Мацегора, науковець виокремив наступні трансформаційні підходи: заміни граматичних елементів у цільовому реченні, перестановки елементів цільового речення, додавання елементів, що доповнюють контекст цільового речення та опущення елементів, що перенавантажують контекст цільового речення [27, с. 80-81].

Дослідниця Т. Попова виокремила перестановку членів речення у цільовому тексті, додавання нових лексем до цільового тексту, вилучення зайвих за контекстом цільового речення лексем, а також різного напрямку дії заміни, що стосуються граматичних особливостей лексеми [36, с. 355].

Науковиці Ю. Нідзельська та С. Рокоман теж притримуються гіпотези, що до основних граматичних трансформацій належать заміни спричинені різницею форм лексем у двох мовах, перестановки лексем відповідно до їх належних позицій у цільовому тексті, додавання через брак контексту додаткових лексем та опущення недоречних за структурою цільової мови лексем [32, с. 615].

Вивчаючи особливості граматичних аспектів трансформацій Н. Абабілова та О. Волченко виокремили такі трансформації як от: дослівний переклад одиниць мови оригіналу, перестановку зумовлену відмінностями у розташуванні членів речення у двох мовах, заміни граматичних форм

елементів у цільовому тексті, підходи щодо додавання необхідних за контекстом одиниць мови та опущення одиниць мови, які не мають значення для контексту цільового речення перекладу [4, с. 164].

Л. Науменко та А. Гордєєва мають трохи інший погляд щодо класифікації, тому окрім компенсації складних мовних явищ у цільовому тексті та зміни позицій лексем у цільовому реченні, науковиці вводять також трансформації поділу цільових речень на простіші конструкції та інтеграції цільових речень у складніші за структурою конструкції [31, с. 25-26]

Отже, після ознайомлення з різноманітними класифікаціями науковців щодо граматичного аспекту перетворень, ми можемо виокремити для нашого дослідження наступні граматичні види трансформацій: додавання важливих для розуміння контексту лексем у цільовий текст, вилучення лишніх або повторюваних одиниць мови у цільовому тексті, заміну граматичних структур у цільовому реченні, перестановку членів речення згідно до норм цільової мови, інтеграцію декількох речень оригіналу в одне складне та поділ речень оригіналу на кілька простих, а ще комплексний підхід, що передбачає застосування на рівні цільового речення два-три види трансформації.

9. Перестановка мовних елементів у цільовому реченні.

Згідно з твердженням І. Литвин перестановка являє собою зміну порядку лексем у цільовому реченні, що відбувається згідно до вимог щодо розташування мовних одиниць зазначених у правилах цільової мови [22].

А. Тарасюк та І. Пилипенко описують перестановку як підхід щодо викладу цільового тексту, що характеризується зміною лексемами власних початкових позицій та переходом на нові позиції у перекладі [43, с. 267].

У свою чергу В. Карабан визначає перестановку як перехід оригінальних лексем у цільове речення, що супроводжується відмінним від оригінальної структури способом розміщення лексем у цільовому тексті [15, с. 291].

Л. Науменко та А. Гордєєва зазначають, що перестановка полягає у підборі нових місць для розміщення лексем оригіналу у цільовому тексті [31, с. 19].

Так само й ми вважаємо, що перестановка є способом розміщення лексем у цільовому реченні, що полягає у постановці лексем на нові позиції у цільовому тексті за принципом притаманним цільовій мові.

9. Заміна мовних елементів у цільовому реченні.

О. Волченко та Н. Абабілова зазначають, що граматична заміна полягає у відмові від запозичення граматичних структур лексем з тексту оригіналу, на користь інших структур цільової мови, що можуть супроводжуватися вибором іншої частини мови для відображення лексеми у цільовому тексті [4, с. 164].

На думку А. Мамрак заміною є використання однієї лексеми замість іншої, що супроводжується граматичними модифікаціями форми цієї лексеми, відтак однина оригіналу у перекладі стає множиною; лексема виражена в оригіналі прикметником в перекладі стає іменником; лексема-підмет оригіналу стає лексемою-додатком у цільовому тексті та складні речення оригіналу модифікуються у прості цільові речення [25, с. 108-109].

В. Карабан вбачає явище заміни у перетворенні частин мови оригіналу на інші частини мови у цільовому тексті та реорганізації елементів цільового речення [15, с. 312].

Дослідниця І. Живіцька вважає заміну одним із найчастіше застосовуваних видів перетворень, що націлений на відтворення одних частини мови іншими у цільовому тексті та використовується тоді, коли частина мови оригінальної лексеми не має відповідної за денотативним значенням частини мови у цільовій мові [10].

Ми ж визначаємо заміну як процес переходу оригінальних одиниць мови у іншу частину мови у перекладі, що відбувається шляхом підстановки в цільовому тексті доречних за контекстом цільового речення природних лексичних конструкцій та супроводжується різного роду синтаксичними, морфологічними та стилістичними модифікаціями цільового речення.

10. Додавання лексем у цільовий текст.

В. Карабан описує додавання як спосіб удосконалення перекладу, що

супроводжується додаванням до цільового тексту потрібних за контекстом оригінального речення додаткових одиниць [15, с. 309].

О. Волченко та Н. Абабілова вважають, що додавання полягає у розширенні ряду лексем цільового тексту новими одиницями задля точного відтворення семантичного та граматичного повідомлення тексту оригіналу [4, с. 165].

А. Мамрак переконана, що додавання є підходом спрямованим на вирішення проблеми щодо відтворення розмивчастих лексем оригіналу у цільовому тексті шляхом незначного розумного доповнення цільового речення новими лексемами, що довершать значення оригінального повідомлення першотвору [25, с. 112].

Т. Калініченко зазначає, що додавання є вимушеним перекладацьким підходом, що відбувається шляхом збільшення кількості лексем цільового тексту, до якого доводиться обережно вдаватися перекладачеві через відмінність граматичних та лексичних моделей двох мов [13, с. 152-153].

Ми вважаємо додавання важливою перекладацькою технікою, спрямованою на доповнення структури цільового речення додатковими елементами, які не спотворюють оригінальний зміст, а навпаки довершують його потрібними лексичними елементами. Важливо зазначити, що додавання обмежується контекстом першоджерела, тому перекладачеві варто утриматися від інтеграції у текст власного бачення описуваного явища.

11. Вилучення лексем з цільового тексту.

В. Карабан вважає, що вилучення полягає у виключенні з цільового тексту зрозумілих за контекстом елементів (тавтологічних одиниць), що його обтяжують задля уможливлення адекватного викладу цільового тексту та дотримання норм цільової мови [15, с. 311].

О. Волченко та Н. Абабілова переконані, що вилучення являє собою відмову від введення у цільове речення тавтологізмів та непотрібних елементів оригінального тексту [4, с. 165].

А. Мамрак переконана, що вилучення являє собою відмову від використання у цільовому тексті плеоназмів [25, с. 112].

Н. Романенко та Т. Головатюк вважають, що вилучення є стилістично зумовленим підходом, який полягає у чіткому викладі змісту оригіналу у перекладі та супроводжується зменшенням обсягу цільового речення [37, с. 38].

На нашу думку вилучення є свого роду способом забезпечення ясності перекладу, що полягає у відмові від збереження у цільовому тексті плеонастичних елементів, що стосуються опису оригінального явища. Варто зазначити, що вилученням варто користуватися лише у випадку виявлення тавтологічних ситуацій, але аж ніяк не на власний розсуд перекладача.

12. Інтеграція структури оригінального тексту.

І. Литвин описує інтеграцію як процес об'єднання декількох невеликих фраз тексту оригіналу в одну велику фразу у цільовому тексті [22].

О. Волченко та Н. Абабілова зазначають, що інтеграція – сполучення декількох синтаксичних елементів мови оригіналу в одне ціле у перекладі [4, с. 165].

Л. Науменко та А. Гордєєва стверджують, що інтеграція передбачає групування одного або двох простих синтаксичних одиниць в одну складну структуру [31, с. 30].

Н. Четова вважає, що інтеграція являється процесом стиснення синтаксичних одиниць мови оригіналу в одне цільове речення [47, с. 28].

На наш погляд інтеграцією можна вважати процес компресії кількох невеликих рядків цільового тексту в одну складну лексичну конструкцію.

13. Членування структури оригінального тексту.

І. Литвин зазначає, що членування – перекладацький підхід спрямований на дроблення оригінального речення на прості синтаксичні одиниці [22].

О. Волченко та Н. Абабілова вважають, що членування – процес роз'єднання складної синтаксичної одиниці на декілька простих виразів у цільовій мові [4, с. 165].

Л. Науменко та А. Гордєєва описують членування як спосіб спрощення оригінальної структури речення, що передбачає розгрупування елементів складної синтаксичної одиниці на кілька окремих складників у цільовому тексті [31, с. 28].

О. Петрашик характеризує членування як спосіб адекватного відтворення цільового речення, що здійснюється шляхом відтворення однієї великої фрази оригіналу двома-трьома невеликими фразами у тексті перекладу [35].

Відповідно ми можемо описати трансформацію членування як перекладацький прийом, що передбачає декомпресію одного складного рядка на декілька простих невеликих частин.

14. Комплексна трансформація в умовах цільового тексту.

І. Сидорук описує ще один вид перетворень, що має назву комплексна трансформація та полягає у одночасному застосуванні як граматичних, так і лексичних трансформацій у процесі адаптації оригінальних речень у цільовому тексті [39, с. 61-62].

У свою чергу В. Карабан зазначає, що комплексна трансформація – використання для відтворення структури цільового речення двох різних трансформацій, що стосуються граматичного аспекту перетворень, як от додавання нових елементів у цільовий текст та перестановки мовних елементів згідно до правил цільової мови [16, с. 20].

Підсумовуючи тези науковців ми можемо зазначити, що комплексна трансформація є найбільш застосовуваним для перекладу художніх текстів перетворенням спричиненим синтаксичними та морфологічними відмінностями мови оригіналу та перекладу, що відбувається за допомогою використання двох видів трансформацій шляхом застосування наступних пар перетворень: лексична одночасно з лексичною, лексична одночасно з граматичною та граматична одночасно з граматичною. Іноді для дотримання норм цільової мови цілком достатньо застосування лише однієї трансформації, проте якщо у цьому є потреба можна застосувати ще одну, головною умовою в такому випадку – грамотне використання трансформації без викривлення оригінального змісту.

Також необхідно врахувати аспект використання ШІ щодо виявлення конкретних видів перекладацьких трансформацій. Вище ми вже з'ясували, що чат розуміє сутність перекладацької трансформації та може визначити до якої граматичної чи лексичної системи ця трансформація належить.

Однак перед нами постає нове питання, чи може чат визначити конкретний вид трансформації у запропоновану реченні. Ми спробували надати чат-боту оригінал та переклад речення аби зрозуміти чи зможе він дати точну відповідь та запитали його чи може він описати трансформацію, яку застосували перекладачі. Загалом ми надали чату GPT три види речення в яких ми попередньо виокремили певні трансформації.

У першому реченні ми виокремили модуляцію, яку чат теж виявив *“declaiming the sinners”* [60, р. 1] – «*нападав на грішників*» [29, с. 12-13]. У другому реченні ми виокремили антонімічний переклад, з виявом якого чат не впорався *“..., didn't you?”* [60, р. 6] – «*..., так?»* [29, с. 53]. А у третьому реченні ми виявили заміну прикметника оригіналу на іменник у цільовому реченні *“has never been afraid of much”* [60, р. 1] – «*ніколи не була боягузкою*» [29, с. 9] чого чат теж не виявив.

Як ми можемо бачити з результатів здійсненого міні-експерименту, чат-бот все ж може здійснювати адекватний пошук та аналіз трансформацій. З позитивних сторін: чат-бот може як виокремлювати трансформації, так і надавати детальний аналіз знайденого перетворення, зокрема, чат-бот також може знаходити у запропонованих рядках інші трансформації та надавати для них детальний аналіз. З негативних сторін: у запропонованих рядках таки можуть зустрічатися трансформації, які чат не може виявити та описати.

Підводячи підсумки міні-експерименту, ми можемо стверджувати, що чат-бот GPT не є вдалим інструментом для роботи над аналізом трансформацій, хоч і може пояснити певні їх види. На нашу думку, на чат-бот не варто покладатися у процесі підбору трансформацій для перекладу художнього чи іншого виду твору, проте його можна використовувати, як навчальний

інструмент для ознайомлення та пояснення конкретних видів лексичної та граматичної трансформації, яке чат-бот у певних випадках може пояснити.

Отже, підсумовуючи проведений аналіз у підрозділі, можемо зазначити, що загалом існує два напрями поділу перекладацьких трансформацій – це лексичний та граматичний, кожен з яких спрямований на вирішення власних завдань. І хоч на перший погляд може здатися, що кожне явище є досить зрозумілим, проте насправді за лексичною та граматичною трансформацією ховається безліч видів, які спрямовані на вирішення різних мовних ситуацій тексту оригіналу.

Загалом ми спершу працювали над аналізом лексичних трансформацій та розглянули класифікації науковців, які поділяють їх на конкретні види. Ми розглядали теоретичні підходи щодо визначення лексичної та граматичної трансформації згідно з твердженнями таких науковців як Ж.-П. Віне і Ж. Дарбельне, В. Карабан, Н. Абабілова та О. Волченко, А. Мамрак, І. Клименко та І. Зоренко, С. Максимова та інших вчених-початківців.

Розглянувши теоретичні аспекти, до лексичних трансформацій ми віднесли калькування мовних одиниць, експлікацію складних одиниць мови, генералізацію лексем та зворотню за дією конкретизацію, компенсацію та схожу за принципом модуляцію, транскрипцію на контрасті з транслітерацією та антонімічний переклад заперечних лексем.

Після цього ми розглянули види граматичних трансформацій, таких як додавання важливих за контекстом лексем у цільовий текст, вилучення лишніх одиниць мови у цільовому тексті, заміну граматичних структур у цільовому реченні, перестановку членів речення згідно до норм цільової мови, інтеграцію кількох речень оригіналу в одне складне та поділ речень оригіналу на кілька простих, а також комплексний підхід, що передбачає застосування декількох видів трансформації в одному цільовому реченні.

На основі вивчених класифікацій трансформацій, ми сформували власне значення кожної з трансформацій аби якнайточніше передати їх суть. У процесі опису кожної трансформації ми зрозуміли, що кожна з них націлена на

адекватне відтворення тексту оригіналу у цільовому тексті та збереженні змісту оригіналу. А також зауважили, що будь-яку з трансформацій потрібно застосовувати обережно аби не нашкодити структурі першотвору та не спотворити цільовий текст.

Висновки до розділу 1

Отже, підводячи підсумки до першого розділу нашого дослідження, ми можемо зазначити, що художній переклад є особливою сферою перекладознавства, що вимагає літературної майстерності, підкріпленої теоретичними знаннями перекладознавчих основ та вмінням відтворювати денотативні та конотативні аспекти першотвору, дотримуючись при цьому чітко визначеної послідовності виконання перекладацького завдання художнього напрямку. У роботі з художнім перекладом важливо дотримуватися структури першотвору, зберегти хід думок автора, відтворити емоційну та естетичну складову художнього твору, а також подбати про адекватне відтворення реалій та алюзій.

У разі виявлення суперечливих мовних одиниць, які відсутні у цільовій культурі варто звертатися до фахівців, які допоможуть розшифрувати денотативне значення одиниці оригіналу. Звісно звертатися за поясненням щодо мовних одиниць можна і до ІІІ, проте не варто сприймати його відповіді за дійсні та перевірені, а натомість здійснити власний пошук щодо необхідної інформації. Значну увагу варто приділити стилістичним компонентам першотвору, гумору, грі слів та опису місцевості. Важливо також дбати про граматичну та лексичну складову цільового тексту. Варто зазначити, що вдалий цільовий текст художнього твору залежить від доречних перекладацьких та творчих стилістичних підходів визначених перекладачем.

Таким чином, вдалим інструментом для відтворення оригінального тексту засобами цільової мови є перекладацькі трансформації, що забезпечують плавний перехід денотативних та конотативних ознак лексеми оригіналу в цільовий текст. Загалом трансформації працюють з лексичними та

граматичними особливостями першотвору. Ба більше, трансформації є допоміжним інструментом для передачі оригінальних значень лексем, їхніх граматичних особливостей та відтворення стилістичного компоненту оригінальних лексем. Слід зауважити, що грамотне використання трансформації позитивно впливає на цільовий варіант художнього першотвору, на противагу надмірне використання перетворень негативно впливає на цільовий варіант тексту. Перекладацькі трансформації – це дійсно вартий уваги перекладацький підхід, який використовують в процесі художнього перекладу. Застосування трансформації уможливорює внесення змін в структури одиниць мови оригіналу згідно з нормами цільової мови, що здійснюються з метою адаптації компонентів тексту оригіналу до цільової культури.

Щодо класифікації перекладацьких трансформацій, варто зазначити, що їх розділено на два види: лексичні та граматичні, що визначені згідно з твердженнями теоретиків перекладознавства та вчених-початківців. У групі лексичних перетворень ми виокремили: калькування структури мовної одиниці, експлікацію лексеми, генереалізацію та конкретизацію денотату лексеми оригіналу, компенсацію денотату оригінальної одиниці мови, модуляцію денотату лексеми, транскрипцію щодо звукової структури одиниці мови та транслітерацію буквеної структури лексеми, а також антонімічний переклад компонентів оригінального тексту.

Щодо граматичної групи перетворень, сюди належать: додавання мовних компонентів у цільовий текст та протилежне за дією перетворення вилучення, перестановка мовних компонентів оригіналу на нові позиції в цільовому тексті, інтеграція рядків оригіналу та протилежний за дією поділ, а також комплексна трансформація, що передбачає застосування декількох видів перетворень.

Таким чином, варто зауважити, що трансформації позитивно впливають на адекватне відтворення змісту оригіналу та якість викладу цільового тексту. Підсумовуючи хочемо зазначити, що художній переклад неможливий без застосування лексико-граматичних трансформацій, які є найкращим інструментом для здійснення адаптації тексту оригіналу до цільового читача.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «СРІБНА ЗАТОКА»

2.1. Лексичні трансформації у перекладі роману Джоджо Мойєс

У цьому підрозділі ми проаналізуємо застосування лексичних трансформацій щодо мовних одиниць матеріалу оригіналу та охарактеризуємо цільові відповідники застосовані у кінцевому варіанті художнього твору Джоджо Мойєс «Срібна затока». Ми розглянемо переклад Дар'ї Петрушенко та Юлії Підгорної та базуючись на дослідженій у теоретичному розділі класифікації трансформацій виокремимо перетворення лексичного характеру, зокрема проаналізуємо як видозмінюються лексичні одиниці в залежності від виду застосованої трансформації.

Розглянемо застосування *калькування* щодо денотації лексем тексту оригіналу.

“...and the outlying Break Nose Island” [58, p. 8].

«...і винесеним островом Зламаного носа» [28, с. 92].

У рядках наведених вище калькування здійснено щодо словосполучення тексту оригіналу *Break Nose Island*, яке у перекладі відтворено за допомогою першого словникового відповідника щодо кожного з мовних елементів словосполучення.

Далі проаналізуємо застосування *конкретизації* щодо мовної одиниці оригіналу.

“On such jobs I could go in, look around unobserved...” [58, p. 8].

«На таких об'єктах я міг увійти, озирнутися непоміченим...» [28, с. 93].

Явище конкретизації у цьому прикладі застосовано щодо оригінальної лексеми *jobs*, яку відтворено точнішим згідно до контексту відповідником *об'єкти*.

“...and stood at the window, preparing a cup” [58, p. 8].

«...і став біля вікна, готуючи філіжанку» [28, с. 94].

У цьому випадку конкретизацію застосовано щодо оригінальної лексеми *cup*, яку відтворено за допомогою стилістично-забарвленої цільової мовної одиниці *філіжанка*, що позначає спеціальний вид чашок для святкових чаювань або кавувань, коли оригінальна лексема передбачає горнятко для щоденного вжитку.

“...*I was her only long-term guest...*” [58, p. 8].

«...я її єдиний довгостроковий *пожилець*...» [28, с. 94].

У цьому випадку конкретизацію зафіксовано щодо оригінальної лексеми *guest*, яку в цільовому тексті відтворено вужчим за денотацією терміном *пожилець*, що позначає особу, яка орендує житло.

“...*wrestling with some Jaws-like creature*” [58, p. 8].

«...*бореться з якимось монстром зі «Щелеп»*» [28, с. 97].

У рядках зазначених вище зафіксовано трансформацію конкретизації щодо оригінальної лексеми з нейтральним денотатом *creature*, яку відтворено вужчою лексичною одиницею з негативною денотацією *монстр*.

“*My mum doesn't like me going out on the water...*” [58, p. 8].

«*Мамі не подобається, щоб я виходила в море...*» [28, с. 99].

У межах цього прикладу конкретизацію застосовано щодо оригінальної лексеми ширшого значення *water*, яку в цільовому тексті відтворено вужчим за значенням відповідником *море*.

“...*enjoying someone else's competence at a skill...*” [58, p. 9].

«...*насолоджуючись чужою вправністю в ремеслі...*» [28, с. 107].

Розглядаючи приклад вище можемо зафіксувати застосування конкретизації щодо лексеми *skill* – явища пов'язаного з навичками та майстерністю, яке у цільовому тексті відтворено точнішим за значенням відповідником *ремесло*.

Далі ми розглянемо явище *генералізації* щодо денотативного значення мовної одиниці оригіналу.

“...*in the warmer months, swimming...*” [58, p. 8].

«...*в теплі роки – плавання...*» [28, с. 92].

На прикладі вище наведених рядків виявлено застосування генералізації щодо лексеми тексту оригіналу *months*, яку відтворено ширшою за значенням лексемою *роки*.

“...often contained odd collections of pebbles or driftwood...” [58, p. 8].

«...часто красувалися дивні колекції камінців або нанесеної морем деревини...» [28, с. 95].

У цьому випадку генералізацію застосовано до оригінальної лексеми *pebbles*, що позначає вид каміння відшліфованого водою – *галька*. З огляду на те, що цільовий читач може не знати цього терміну перекладачі використали ширший за значенням термін *камінці*.

“...the sound of the waves lulling me...” [58, p. 8].

«...звуки моря заколисували мене...» [28, с. 95].

У оригінальному реченні цього прикладу генералізація прослідковується щодо лексеми *waves*, яку в цільовому тексті відтворено одиницею ширшого значення *море*.

“...whalers’ trucks...” [58, p. 8].

«...автівки моряків...» [28, с. 95].

Розглядаючи вище запропонований приклад, генералізацію застосовано щодо оригінальної лексеми *whalers*, що у контексті першотвору позначає осіб, які полюють за китами з метою спостереження за ними, зокрема у якості атракції для туристів. Оскільки оригінальне мовне явище у контексті твору позбавлене негативного конотативного забарвлення перекладачі відтворили його ширшим за значенням відповідником *моряки*.

“...presumably to stop the pots tipping off in high seas” [58, p. 9].

«...імовірно, для того, щоб у відкритому морі не перекидався посуд» [28, с. 105].

Використання генералізації у цьому прикладі виявлено щодо оригінальної лексеми *pots*, першими відповідниками у словнику щодо якої є лексеми *чайник* або ж *каструля*. У цільовому тексті мовну одиницю оригіналу відтворено тематично-пов’язаною ширшою за денотацією лексемою *посуд*.

Далі проаналізуємо застосування *компенсації* щодо денотативного значення оригінальних лексем у цільовій мові.

“...*she'd given her father an earful for sending me away*” [58, p. 8].

«...*що вже прогуділа батькові всі вуха за те, що відіслав мене*» [28, с. 95].

У межах цього прикладу компенсація відбулася щодо оригінального лексичного елементу *earful*, який немає конкретного відповідника в українській мові, тож перекладачі відтворили його за допомогою стилістично-забарвленого фразеологічного виразу *прогудіти всі вуха*.

“...*which was port and which starboard...*” [58, p. 9].

«...*що таке бак і що таке ют...*» [28, с. 105].

Аналіз вищенаведених рядків виявив некоректне застосування компенсації щодо відтворення значення вузькоспеціалізованих термінів судноплавства тексту оригіналу. Перекладачами здійснено помилку щодо відтворення *port* некоректним *бак*, що позначає носову (передню) частину судна та *starboard* за допомогою *ют*, що позначає кормову (задню) частину судна. Провівши дослідження щодо одиниць тексту оригіналу, ми виявили, що оригінальна лексема *port* позначає ліву частину судна, якщо орієнтуватися на ніс корабля, а *starboard* відповідно позначає праву частину судна. З проведеного аналізу розуміємо, що перекладачі лише поверхнево дослідили значення лексем тексту оригіналу, що призвело до вибору хибних відповідників у цільовому тексті. Зі свого боку ретельно дослідивши оригінальні явища вважаємо доречним відтворити їх за допомогою знайдених нами еквівалентних суднобудівних термінів, що відповідають денотативному значенню оригінальних лексем, *port* відтворити за допомогою *бакборт (лівий борт)* та *starboard* за допомогою *штурборт (правий борт)*.

“...*woman who instinctively rebelled against being corralled*” [58, p. 9].

«...*жінок, що інстинктивно бунтують проти спроб загнуждати їх*» [28, с. 105].

У реченні оригінального тексту зафіксовано лексему *corralled*, що позначає акт здійснення контролю щодо особи або групи осіб, щодо якої у

перекладі застосовано компенсацію здійснену мовним елементом цільової мови зі схожим денотативним значенням *загнуздати*, що позначає явище підпорядкування однієї особи іншій.

“...*distant area where white horses have sprung up*” [58, p. 9].

«...чи за далеку зону, де *спінулися білі баранці*...» [28, с. 108].

Якщо розглядати вищенаведений приклад можемо виокремити застосування компенсації щодо оригінального виразу *horses have sprung up*, що не має конкретного відповідника у цільовій мові. Перекладачі відтворили оригінальну лексему стилістично забарвленим еквівалентним виразом *спінулися білі баранці*, що схожий до оригінального виразу за конотативною ознакою. Оскільки в оригінальному тексті описується море використання образу *баранці* до оригінального *horses* та лексеми *спінутися* щодо оригінального *sprung up* – (з’являтися) доречний стилістичний прийом у описі морських краєвидів.

Розглянемо також явище *модуляції* щодо денотації описуваних мовних явищ художнього твору.

“...*kind who makes you think ‘Age shall not wither her’...*” [58, p. 8].

«...про кого думаєш: «*Вік над нею не владний*»...» [28, с. 94].

Якщо говорити про вищенаведений приклад, у цільовому реченні модуляцію зафіксовано щодо виразу *вік над нею не владний*, що є наслідковим зазначенням від оригінальної лексеми *not wither her*, що дослівно означає *не дозволити їй змарніти*.

“*Is it a good business?*” [58, p. 9].

«*Прибуткова справа?*» [28, с. 105].

У випадку вище спостерігаємо застосування модуляції щодо оригінальної лексеми *good*, яку відтворено причинно-наслідковим відповідником *прибутковий*, що доречніший за контекстом аніж дослівний варіант оригінальної лексеми.

Далі розглянемо *транскрипцію* та *транслітерацію* звукової та буквеної форми оригінальних лексем.

“...*an area of four miles between Taree Point...*” [58, p. 8].

«...територію довжиною в 4 милі між Тарі-Пойнтом...» [28, с. 92].

У цьому прикладі зафіксовано транслітерацію щодо оригінальної лексеми *Taree Point*, графічну форму якої відтворено за допомогою літер цільової мови *Тарі-Пойнт*.

“*Suzanne to Ishmael, do you read me?*” [58, р. 9].

««Сюзанна» – «Ішмаелю», ви мене чуєте?» [28, с. 113].

На противагу в цьому прикладі зафіксовано застосування транскрипції щодо лексем *Suzanne* та *Ishmael*. Звукову форму оригінальних лексем відтворено фонемами цільової мови *Сюзанна* та *Ішмаель*.

Варто також розглянути трансформацію *антонімічного перекладу*, що передбачає заміну стверджувальних конструкцій на заперечні.

“...*I find it hard to know what to talk to them about...*” [58, р. 8].

«...ніколи не знаю, про що з ним говорити...» [28, с. 98].

У цільовому реченні цього прикладу антонімічний переклад прослідковується у заміні ствердної конструкції оригіналу *I find it hard to know* на заперечну *ніколи не знаю*.

“...*as if she was trying to convince herself she didn't care*” [58, р. 8].

«...наче намагалася переконати себе, що їй байдуже» [28, с. 99].

Трансформацію антонімічного перекладу в цьому прикладі зафіксовано щодо оригінального заперечного словосполучення *didn't care*, яке в перекладі відтворено ствердним відповідником схожої денотації *байдуже*.

“...*and I had to hold on to the side to keep steady*” [58, р. 9].

«...і я мусив триматися за борт, щоб не впасти» [28, с. 105].

У тексті перекладу цього прикладу антонімічний переклад зафіксовано щодо лексеми *щоб не впасти*, яку вивели від оригінальної лексеми стверджувального характеру *keep steady* тобто *триматися міцно*.

Далі розглянемо наочні приклади застосування експлікації значень щодо невідомих у цільовій мові лексем.

“*Her voice was disbelieving*” [58, р. 8].

«Вона наче не вірила своїм вухам» [28, с. 95].

На прикладі вище наведених рядків можемо спостерігати трансформацію експлікації щодо лексеми оригіналу *disbelieving*, яку відтворено описово за допомогою цільового виразу *не вірити своїм вухам*.

“...to spout off like a parody of the Pom...” [58, p. 9].

«...розігрувати тут пародію на англійку...» [28, с. 122].

У цьому випадку експлікацію зафіксовано щодо оригінальної лексеми *Pom*, що є неформальним австралійським мовним елементом зневажливого характеру, який використовують для опису англійців. Тому в цільовому реченні зафіксовано експлікований варіант оригінальної лексеми *англійка*.

“...and thought me overprotective” [58, p. 11].

«...і вважав, що я надмірно опікаю її» [28, с. 132].

Щодо рядків наведених вище експлікацію застосовано щодо оригінальної мовної одиниці *overprotective*, яку відтворено експлікаційним виразом *надмірно опікати*. Ба більше, перетворення також можна розглядати крізь призму трансформації заміни частин мови, відповідно оригінальна лексема *overprotective* виступає прикметником, а її цільовий відповідник *надмірно опікати* – дієсловом.

Отже, підводячи підсумки підрозділу можемо зауважити що найчастіше перекладачі в процесі адаптації художнього твору вдавалися до трансформацій конкретизації, генералізації та компенсації. Переважно всі випадки застосування трансформації обґрунтовані та позитивно вплинули на якість цільового тексту. Застосування лексичних трансформацій допомогло відтворити конотативний ефект закладений у мовних одиницях оригінального тексту. Однак у ході дослідження було також зафіксовано випадок невдалого застосування трансформації, зумовленого неналежним дослідженням оригінального явища. Звісно помилка допущена в цільовому тексті не спотворила увесь зміст, проте явище було відтворено хибно, що загалом неприпустимо. Тому в процесі відтворення тексту оригіналу цільовою мовою варто детальніше досліджувати вузькоспеціалізовані мовні явища тексту оригіналу та приділяти їхньому дослідженню більше часу.

2.2. Застосування граматичних трансформацій

Дослідивши лексичні перетворення на рівні цільового речення, врешті можемо перейти до аналізу застосування граматичних перетворень мовних одиниць тексту оригіналу. Оскільки граматичні елементи двох мов можуть відрізнятися, доречно здійснити компаративний аналіз застосування граматичних трансформацій та виокремити способи зміни граматичних структур оригіналу відповідно до мовних норм цільової мови.

Одним із способів адаптації структури оригінальної мови до вимог цільової є *перестановка* мовних елементів першотвору відповідно до усталених позицій лексем у цільовій мові.

“I had discovered almost as soon as I had arrived that this was not a straightforward site” [58, p. 8].

«Майже одразу по приїзді я виявив, що це місце неоднозначне» [28, с. 93].

У цьому прикладі перестановка полягає у винесенні обставини часу та присудка *as soon as I had arrived* [58, p. 8] з підрядної частини речення на початок головної частини, що покращить природність звучання цільового варіанту тексту.

“My sister would have other theories, no doubt” [58, p. 8].

«Моя сестра, без сумніву, висунула б інші теорії» [28, с. 94].

У цільовому реченні цього прикладу вставну конструкцію *no doubt* з кінця речення перенесено в середину речення для покращення милозвучності цільового тексту.

“‘Easy to clean, easy to paint over,’ I could imagine her saying” [58, p. 8].

«Так і уявив собі, як вона каже: «Легше мити, легше фарбувати» [28, с. 94].

На противагу попереднім випадкам застосування трансформації, у цьому прикладі перестановку здійснено щодо прямої мови тексту оригіналу та слів героя твору. Відповідно до норм цільової мови пряма мова перейшла з другої частини речення у першу, зайнявши позицію слів героя, що дозволено нормами української мови.

Наступним видом граматичного перетворення лексем є *заміна*, що діє на рівні лексеми та видозмінює її відповідно до вимог цільового речення.

“*The waters are clear and protected...*” [58, p. 8].

«*Вода чиста й захищена...*» [28, с. 92].

В даному випадку зафіксовано зміну форми множини оригінальної лексеми *waters* на форму однини *вода*, що є стилістично-вірним рішенням для цільового тексту, адже форма однини звучить милозвучніше.

“*...but she used to be famous round here...*” [58, p. 8].

«*...вона була місцева знаменитість...*» [28, с. 97].

У тексті перекладу цього прикладу можемо прослідкувати застосування заміни частини мови щодо іменної лексичної одиниці *знаменитість*, яка в оригінальному реченні виступала прикметником *famous*.

“*I heard Hannah’s sharp intake of breath*” [58, p. 8].

«*Я чув, як різко вдихнула Ганна*» [28, с. 103].

Оригінальна лексема цього прикладу теж відтворена у цільовому реченні за допомогою трансформації заміни частин мови. Спершу мовна одиниця тексту оригіналу виражена іменниковою конструкцією *intake of breath*, а в перекладі ця одиниця виступає дієсловом *вдихнула*.

“*To do whale-watching?*” [58, p. 9].

«*Щоб спостерігати за китами ?*» [28, с. 106].

У тексті перекладу цього прикладу теж зафіксовано використання заміни щодо лексичної одиниці *спостерігати*, яка в тексті оригіналу виступала складним іменником *whale-watching*.

“*Okay, a question for you*” [58, p. 9].

«*Гаразд, тепер я вас питаю*» [28, с. 107].

Оригінальна мовна одиниця цього прикладу спершу виступала в реченні оригіналу іменником *question*, а у цільовому реченні перейшла у частину мови – дієслово *питаю*.

Наступною розглянемо трансформацію *додавання* необхідних за контекстом лексем.

“Liza stared at me” [58, p. 8].

«Ліза приголомшено дивилася на мене» [28, с. 103].

У цьому прикладі зафіксовано додавання лексичної одиниці *приголомшено* для посилення конотативного ефекту цільового речення.

“But it would be an interesting one to put through on expenses” [58, p. 9].

«Однаке цікаво буде проводити ці витрати через бухгалтерію» [28, с. 105].

Цільове речення цього прикладу доповнено новою мовною одиницею *бухгалтерія*, без якої неможливе адекватне відтворення денотативного значення оригінальної лексеми *expenses*, що потребує додаткового мовного елемента для вираження ситуації тексту оригіналу.

Протилежною за значенням щодо додавання є *вилучення* тавтологічних мовних елементів тексту оригіналу.

“She grinned, a more childish grin” [58, p. 8].

«Вона всміхнулася більше по-дитячому» [28, с. 99].

В межах цього прикладу вилучення здійснено до оригінальної лексеми *grin*, яка двічі використовується в реченні оригіналу, що можна описати явищем тавтології мовної одиниці, тому в цільовому реченні задля уникнення лексичного перенавантаження цільового твору перекладачі залишили лише один варіант оригінальної лексеми у формі дієслова *всміхнулася*.

“The tourists, if there were any, must be out on the water in the other whale-watching boats...” [58, p. 9].

«Туристи, якщо такі були, певно, уже вийшли в море на інших човнах» [28, с. 104].

В цьому випадку перекладачами було вилучено мовний елемент тексту оригіналу *whale-watching*, який доречно не згадувати у цільовому реченні, оскільки у попередніх рядках твору згадувалося, що човни у затоці використовуються переважно для спостереження за китами, тому таке вилучення не вплине на розуміння цільовим читачем тексту.

Наступними розглянемо трансформації членування та інтеграції, що полегшують сприйняття читачем цільових рядків першотвору.

“I’m working on this deal as hard as I can and I’ll be back before you know it” [58, p. 8].

«Я працюю над цією угодою як можу. Незчуєшся, як я повернуся» [28, с. 96].

У цьому прикладі для спрощення сприйняття цільового тексту перекладачі розділили одне складносурядне речення тексту оригіналу на два цільових підрядних речення.

“It was both terrifying and glorious. It sounded, Aunt Kathleen said afterwards, exactly like the song of a humpbacked whale” [58, p. 35].

«Він був жахливий і прекрасний водночас, і, як сказала потім тітка Кетлін, був точнісінько як пісня горбатого кита» [28, с. 422].

На противагу в цьому прикладі зафіксовано об’єднання двох простих речень оригіналу в одне складносурядне речення в цільовому тексті.

Наостанок розглянемо особливості застосування комплексних трансформацій в межах одного речення тексту оригіналу.

“‘Blow what?’ I queried” [58, p. 9].

«Який фонтан?— не зрозумів я» [28, с. 108].

Наприклад, в цьому реченні тексту оригіналу застосовано трансформацію конкретизації та антонімічного перекладу. Конкретизацію застосовано до оригінальної лексеми *blow*, яку відтворено цільовою мовною одиницею *фонтан*, що описує захоплююче явище випущення пари та повітря з дихала дельфіна. У свою чергу антонімічний переклад полягає у зміні в цільовому реченні оригінальної стверджувальної конструкції *queried* на заперечну *не зрозумів*.

“Especially when I offered to pay the equivalent of four people’s fares...” [58, p. 8].

«Особливо коли я запропонував платню в розмірі чотирьох зарплат...» [28, с. 101].

У цьому прикладі зафіксовано трансформацію заміни та вилучення. Заміну застосовано до дієслівної мовної одиниці *to pay*, яку в цільовому тексті відтворено іменником *платня*. А трансформацію вилучення застосовано до лексеми *people's*, яка ніяк не впливає на розуміння контексту першотвору.

Отже, у ході аналізу оригіналу та перекладу художнього твору на наявність граматичних трансформацій, ми дійшли висновку що для забезпечення якості та адекватності цільового варіанту твору перекладачам доводилося часто вдаватися до різного виду граматичних перетворень. Найчастіше перекладачі використовували заміну, членування та перестановку. У більшості випадків трансформації застосовано вдало і, зокрема, граматичні характеристики та категорії лексем тексту оригіналу відтворено вдалими граматичними відповідниками характерними для цільової мовної культури. Рядки цільового твору звучать природно для цільового читача та відповідають граматичним вимогам цільової мови, хоч іноді й зустрічаються структури притаманні мові оригіналу.

Висновки до розділу 2

Отже проаналізувавши оригінал та переклад роману Джорджо Мойєс – “Silver Bay” та «Срібна затока», ми виявили безліч видів трансформацій пов’язаних з лексичними та граматичними перетвореннями.

Щодо лексичних перетворень застосованих до рядків оригінального тексту та виявлених шляхом компаративного аналізу в цільовому тексті, можемо виокремити: конкретизацію, яка позитивно вплинула на конотативний ефект цільової лексеми та природність її звучання у структурах речення цільового тексту, генералізацію, яка вплинула на точніше відтворення денотативних ознак лексеми оригіналу та милозвучність і зрозумілість цільового тексту, а також компенсацію, що допомогла відтворити денотативні та конотативні ознаки стилістично забарвлених та невідомих культурі цільового читача лексичних одиниць.

Загалом, лексичні перетворення позитивно вплинули на якість цільового тексту, хоча і було зафіксовано випадок недоречного застосування лексичної трансформації, яка спричинена недостатнім вивченням перекладачами оригінальних лексем художнього першотвору. Помилка не спотворила увесь зміст, проте її виявлення свідчить про важливість детального аналізу тексту оригіналу.

Говорячи про граматичні перетворення, можемо виокремити: заміну, яка позитивно вплинула на милозвучність цільових рядків та природність їхнього звучання, перестановку, що допомогла адаптувати оригінальні граматичні структури до вимог цільової мови та покращила милозвучність цільових рядків, а також членування, що уможливило відтворення складних та довгих оригінальних речень, легкими та простими для сприйняття конструкціями речень в цільовому тексті.

Підсумовуючи використання граматичних трансформацій у перекладі художнього твору, слід зауважити, що прийняті перекладачами рішення щодо адаптації граматичних особливостей оригінального тексту є вдалими та позитивно вплинули на відтворення граматичних структур у цільовому тексті.

Таким чином, підсумовуючи доречність застосування лексичних та граматичних трансформацій в перекладі роману Джорджо Мойєс «Срібна затока», можемо стверджувати, що перекладачі вдало імплементували у процес перекладу лексичні та граматичні перетворення, які посприяли милозвучності та адекватності кінцевого варіанту цільового тексту.

РОЗДІЛ 3

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ПОДАРУЙ МЕНІ ЗІРКУ»

3.1. Аналіз застосування лексичних трансформацій у перекладі роману

У цьому підрозділі ми проведемо аналіз лексичних аспектів мовних одиниць, зосередимо нашу увагу на здатності трансформації відтворювати денотативні характеристики лексеми оригіналу та відобразити конотативні якості закладені у контексті першоджерела. Здійснення компаративного аналізу базується на матеріалі оригіналу твору Джорджо Мойєс “The Giver of Stars” та перекладі виконаному українською мовою перекладачами Дарією Петрушенко та Олексієм Чупою.

Спершу проаналізуємо особливості використання підходу *калькування* щодо лексичних одиниць у цільовому тексті.

“Like a movie star” [60, p. 2].

«Наче кінозірка» [29, с. 18].

У вище запропонованому прикладі зафіксовано використання калькування щодо оригінального словосполучення *movie star*, структуру якого у тексті перекладу відтворено відповідником *кінозірка*, що за морфологічною структурою ідентичне до оригінальної мовної одиниці та її денотативного значення.

Далі пропонуємо розглянути трансформацію *конкретизації* значення лексичної одиниці.

“She was uninterested in Alice’s appearance, her thoughts or her history” [60, p. 4].

«Її не цікавила зовнішність Еліс, її думки чи біографія» [29, с. 42].

У цьому прикладі в цільовому реченні можемо спостерігати застосування лексеми *біографія*, що значно вужча за значенням за оригінальну лексему *history*. Варто, зазначити, що цільова лексема *біографія* точніше відповідає

контекстуальному наміру авторки, націленому на опис подробиць життя однієї з головних героїнь твору.

“One wall was already filled with a variety of titles” [60, p. 3].

«Одна стіна вже була заповнена різноманітними корінцями» [29, с. 32].

У тексті перекладу наведеному вище теж бачимо застосування трансформації конкретизації щодо лексеми *titles*, яку перекладачі відтворили за допомогою контекстуально-доречної мовної одиниці *корінець* – частини обкладинки книги з якої зазвичай читач дізнається назву художнього твору та його автора, а ще даний вибір лексеми зумовлений контекстуальним аспектом, згідно з яким дослівний переклад оригінальної лексеми неможливий.

“...removing a piece of bacon gristle from the side of his mouth...” [60, p. 3].

«...виймаючи з-за щоки шматочок свинячого хрящика...» [29, с. 30].

У цьому прикладі зафіксовано застосування конкретизації щодо оригінальної лексеми *bacon*, першим відповідником якої у словнику зазначено – *бекон*, проте у контексті цільового речення перекладачкою було прийнято рішення звузити значення оригінальної лексеми та відтворити її цільовою мовною одиницею *свинячий*, що стилістично корелює з реченням оригіналу.

Наступною трансформацією, що стосується розширення денотативної функції лексеми є *генералізація* значення оригінальної мовної одиниці.

“Illegal liquor that they brewed in hidden stills in the woods” [60, p. 4].

«З нелегальним питвом, яке гнали на прихованих у лісі апаратах» [29, с. 38].

У цьому прикладі в межах цільового речення прослідковуємо застосування генералізації щодо мовної одиниці *liquor*, що позначає *міцний напій*, на противагу в цільовому реченні використано загальний термін *питво*, що може відноситися до будь-якого виду напою, зокрема, цільовий термін чудово відтворює конотативний ефект оригінальної лексеми.

“Old Henry Porteous thinks it’s a waste of time and tax dollars...” [60, p. 4].

«Старий Генрі Портеус вважає це марнуванням часу та грошей платників податків...» [29, с. 41].

У вищезазначеному прикладі спостерігаємо застосування трансформації генералізації щодо лексеми *dollars*, яка в оригіналі позначає американську валюту, на противагу в цільовому тексті оригінальну лексему відтворено за допомогою ширшої за значенням лексеми *гроші* – стилістично доречної за контекстом мовної одиниці.

“*Do you have other family?*” [60, p. 4].

«*Маєте інших родичів?*» [29, с. 35].

У вищенаведеному прикладі теж можемо спостерігати застосування генералізації щодо мовної одиниці *family*, що переважно охоплює найближчих рідних: *батьків та братів або сестер* [1], на противагу в цільовому тексті перекладачі розширили денотативний контекст лексеми, використавши термін *родичі*, що позначає інших осіб, що належать до кола родини та пов’язані прізвищем або шлюбними зв’язками.

Далі проведемо аналіз застосування трансформації *компенсації*, що спрямована на відтворення денотативного та конотативного значення оригінальної лексеми у цільовому тексті.

“*You took quite a spill there*” [60, p. 3].

«*Нічогенько ви впали*» [29, с. 32].

У оригінальному рядку наведеному вище у тексті оригіналу використано компенсацію щодо ідіоми *took a spill*, що має значення *впасти*. У контексті цільового речення перекладачі підсилили значення оригінальної ідіоми мовною одиницею *нічогенько*, такий підхід сприяв стилістичному наближенню оригінальної лексеми до конотативного оригінального значення.

“*No, I didn’t know he had a sweetheart*” [60, p. 3].

«*Ні, я не знала, що в нього була пасія*» [29, с. 33].

У вище наведеному рядку маємо не менш цікавий спосіб застосування трансформації компенсації щодо лексеми *sweetheart*, яку переважно використовують у якості мовного елемента звертання до особи, яку хтось кохає або до якої хтось має теплі почуття. На противагу у перекладі використано цільову лексему *пасія*, що має дещо негативний конотативний емоційний

аспект, проте в контексті описуваної авторкою ситуації є досить доречним мовним елементом для стилістичного забарвлення художнього цільового тексту.

“Moonshiners, mostly” [60, p. 4].

«Переважно будинки самогонників» [29, с. 38].

У запропонованому вище прикладі теж виявлено цікаву лексему американського походження *moonshiners* – мовний елемент для опису людей, які займаються незаконним виробленням спиртних напоїв та їх розповсюдженням. У цільовому реченні використано прийнятний для сприйняття цільовою аудиторією відповідник *самогонник* у якості лексеми, що компенсує оригінальне значення мовної одиниці першоджерела та виступає еквівалентом, що має схожі денотативні ознаки.

“Half those mountain people can’t read a word” [60, p. 4].

«Половина з тих горян ані слова прочитати не вміють» [29, с. 41].

У тексті перекладу цього прикладу використано український відповідник *горяни*, що за денотативним значенням збігається з визначенням оригінальної лексеми *mountain people* – терміном для позначення людей, які проживають у горах.

Наступним перекладацьким явищем, що забезпечує відтворення денотативних ознак цільової лексеми є *модуляція*.

“...but as the century had crept forward...” [60, p. 3].

«...та оскільки час не стояв на місці...» [29, с. 30].

У цьому прикладі можемо спостерігати явище модуляції щодо лексеми *had crept forward*. Дослівно лексична одиниця має значення – *повзти вперед*, яке не годиться для опису часових рамок, тому в контексті художнього твору словосполучення відтворили відповідником з логічно-наслідковим значенням *не стояв на місці*, яке стилістично відповідає конотації оригінального речення.

“Margery, it emerged, had been running a skeleton library single-handed for several weeks already” [60, p. 4].

«Марджері, як виявилося, вже кілька тижнів керувала новоствореною бібліотекою самотужки» [29, с. 38].

У цьому фрагменті тексту перекладу вбачаємо явище модуляції щодо лексичної одиниці *skeleton*. Лексема має декілька значень, перше як *основа* або ж друге – *невеликий службовий склад*, обидва значення контекстуально описують денотативний елемент оригінальної лексеми, який в цільовому реченні відтворено за допомогою очевидного за логічним зв'язком відповідника *новостворений*. Цільова лексема роз'яснює той факт, що установа працює віднедавна та нараховує невелику кількість штатних працівників.

Варто також акцентувати увагу на широкому застосуванні трансформацій *транскрипції та транслітерації* морфемних структур оригінальної мовної одиниці.

“*Crystal... Yellow Rock.... Wind Cave...*” [60, p. 5].

«*Кристал... Єллоу-Рок... Вінд-Кейв...*» [29, с. 43].

“*...I rode up to Red Creek...*” [60, p. 4].

«*...я приїздила до Ред-Крик...*» [29, с. 48].

У наведених вище прикладах бачимо застосування транскрипції щодо оригінальних мовних лексем, що повністю відтворює їхню фонетичну структуру.

“*...Mr. Van Cleve's burgundy Ford convertible sedan...*” [60, p. 6].

«*...у «Форді»-седані містера Ван Кліва, з відкидним верхом, кольору бургундського вина...*» [29, с. 54].

“*...in the Sears catalog...*” [60, p. 3].

«*...в каталозі «Сірз»...*» [29, с. 24].

У прикладах запропонованих вище транслітерацію застосовано для відтворення буквеної форми оригінальних лексем.

Ще однією часто вживаною трансформацією є *антонімічний переклад* лексичних конструкцій тексту оригіналу.

“*...rather than constantly being told how she should behave*” [60, p. 4].

«*...щоб постійно не вислуховувати, як треба поводитися*» [29, с. 34].

У цьому прикладі проілюстровано використання трансформації щодо ствердного словосполучення *being told*, яке у перекладі відтворено за

допомогою заперечної конструкції *не вислуховувати*, яка згідно із стилістичними нормами української мови доречніша за можливий дослівний переклад оригінальної мовної одиниці – *постійно чути*.

“I think you’re safe, Mrs. Van Cleve” [60, p. 4].

«Гадаю, вам ніщо не загрожує, місис Ван Клів» [29, с. 37].

Ще один приклад застосування антонімічного перекладу спостерігаємо у вищенаведених рядках щодо оригінального словосполучення стверджувального характеру *you’re safe*, яке в цільовому тексті відтворено заперечною конструкцією *вам ніщо не загрожує*, що є стилістично-відповідним та милозвучним варіантом для цільового тексту.

“...any scheme with Margery O’Hare mixed up in it has to be a bad thing” [60, p. 4].

«...будь-який план, у якому замішана Марджері О’Гер, не може бути доброю справою» [29, р. 41].

У рядках вище наведено ще один наочний приклад застосування трансформації щодо лексеми *a bad thing*, яку відтворено за допомогою протилежного за значенням антонімічного словосполучення *добра справа*.

У декількох наступних прикладах ми акцентуємо увагу на аналізі застосування трансформації *експлікації* денотативного значення оригінальної лексеми.

“...the sound of hammering emerged in staccato bursts from inside” [60, p. 3].

«...а зсередини вибуховими чергами лунав стукіт молотка» [29, с. 31].

У цільовому реченні експлікацію застосовано до оригінальної лексеми *staccato*, яка є музичним терміном, що описує ряд коротких уривчастих звуків відтворених поокремо в певній мелодійній послідовності. Оригінальна лексема має лише дослівний відповідник *стакато*, який стилістично недоречний у контексті цільового речення, тому перекладачі обрали шлях описового перекладу – *вибухові черги*. Цільова мовна одиниця доповнює контекст оригінального речення та звучить природно щодо описуваного явища – *стукіт молотка*.

“...a tall man in overalls...” [60, p. 3].

«...високий, у широких штанах на підтяжках...» [29, с. 32].

В цільовому реченні використано експлікацію щодо оригінальної лексеми *overalls*, оригінальне значення якої – *комбінезон* або *спецодяг*. На противагу для цільового тексту перекладачі використали описовий варіант лексеми *штани на підтяжках* – стилістично доречний варіант для сприйняття цільовим читачем.

“...both in long seersucker skirts...” [60, p. 3].

«...обидві в довгих спідницях з тисненого ситцю...» [29, с. 33].

Ще один приклад застосування трансформації експлікації зафіксовано щодо цільової лексеми *тиснений ситець*, що позначає *бавовняну тканину з візерунком*, такий відповідник є близьким за денотативним значенням еквівалентом до оригінальної лексеми *seersucker*, що позначає переважно *легку тканину у смужку* [1].

“Or the digging ones with the pointy ends?” [60, p. 4].

«Чи тієї, що для розкопок, із загостреним кінцем?» [29, с. 38].

Ще один спосіб застосування експлікації застосовано до оригінальної лексеми *digging ones*, що може вживатися у контексті археологічної термінології та яку в цільовому тексті відтворили описовим способом – *та, що для розкопок* з метою характеристики оригінального мовного явища – *спеціальної лопати для розкопок*.

З огляду на проаналізовані трансформації, можемо підсумувати, що загалом перекладачі застосували усі види лексичних трансформацій для відтворення оригінального тексту цільовою мовою. Варто також констатувати, що використання трансформацій виправдане як контекстуально, так і стилістично, зокрема, виклад цільового тексту відповідає нормам цільової мови. У процесі пошуку застосованих трансформації ми зафіксували використання різних видів перетворень, найчастіше траплялися трансформації конкретизації, компенсації, експлікації та антонімічного перекладу.

3.2. Використання граматичних трансформацій

У інтерпретації художніх текстів до норм цільової мови важливим місце посідає синтаксична адаптація тексту оригіналу до цільової аудиторії, що забезпечує граматичну структурованість та впорядкованість цільового тексту. Тож у цьому підрозділі ми зосередимось на аналізі граматичних перетворень мовних одиниць оригінального тексту, розглянемо наочні приклади та проаналізуємо доречність застосування граматичних перетворень щодо оригінальних лексем.

Спершу розглянемо трансформацію *перестановки* лексичних одиниць у цільовому тексті.

“She had begun to sober immediately, out in the cool air” [60, p. 11].

«На свіжому повітрі вона миттєво почала тверезіти» [29, с. 108].

У цільовому реченні можемо виокремити застосування перестановки до мовних одиниць цільового тексту, які розташовано у природному для української мови порядку розташування мовних елементів, відтак обставина *на свіжому повітрі* з кінця оригінального речення перейшла на початок цільового речення – де найчастіше згідно до норм цільової української мови розташовуються обставини.

У цільовому тексті ми помітили тенденцію щодо застосування перекладачами трансформації *заміни* щодо мовних одиниць.

“...sit here on the step” [60, p. 3].

«...посиджу тут, на сходах» [29, с. 32].

У наведеному прикладі зафіксовано трансформацію заміни форми однини на форму множини щодо лексеми *step*, яка позначає одну *сходишку*, натомість перекладачі обрали форму множини *сходи*.

“...the sense that it was about to become something useful” [60, p. 3].

«...відчуття, що з цього буде користь» [29, с. 33].

На відміну від попереднього прикладу в рядках вищенаведеного цільового речення було здійснено заміну частин мови, відповідно прикметник *useful* у цільовому тексті відтворено іменником *користь*.

“What does she look like ?” [60, p. 4].

«Яка вона була на вигляд ?» [29, с. 37].

В цьому прикладі заміна відбулася щодо дієслівної конструкції цільового речення *look like*, яку в цільовому реченні замінили конструкцією з використанням іменника *вигляд*.

Розглянемо також особливості застосування трансформації додавання нових мовних елементів у цільовий текст.

“‘Skunks, eh!’ she said brightly” [60, p. 14].

«Скунсячому вигляді, еге ж! – бадьоро промовила вона» [29, с. 137].

У цьому прикладі перекладачам довелося доповнити цільове речення додатковою лексемою *вигляд* до оригінальної лексики *Skunks* для прояснення ситуації, яка трапилася з героїнею художнього твору.

Варто зазначити, що у художньому перекладі твору також зустрічалася трансформація вилучення надлишкових одиниць з цільового тексту.

“How much land you talking about?” [60, p. 14].

«Чи багато землі ?» [29, с. 131].

Наприклад, у вищенаведених рядках вдало застосовано вилучення щодо словосполучення *you talking about*, адже для розуміння контексту ця лексема не відіграє важливого значення. Зокрема, вилучення зумовлене тим фактом, що калькування цієї конструкції з оригінального речення звучало б неприродно для української мови.

Ще однією трансформацією до якої досить часто вдавалися перекладачі у роботі з художнім твором є членування оригінальної структури речення на декілька частин.

“Margery looked up to see Sophia standing in the doorway, her hands clasped together and her bag tucked under her arm” [60, p. 11].

«Марджері підвела очі. У дверях стояла Софія, склавши руки й тримаючи сумку під пахвою» [29, с. 102].

У цьому прикладі перекладачами було прийнято рішення розділити оригінальне речення на два цільових для легшого сприйняття тексту читачем.

Далі розглянемо трансформацію *інтеграції* щодо декількох простих речень оригіналу в одне складне речення цільового тексту.

“You’re very kind. But you really don’t need to” [60, p. 14].

«Ви дуже добрі, але не мусите цього робити» [29, с. 134].

Тут інтеграція прослідковується у поєднанні двох простих речень оригіналу в одне складне цільове речення.

Важливо також охарактеризувати особливості *комплексної трансформації*, яка передбачає застосування декількох трансформацій щодо речень оригіналу.

“Her smile was sweet and wide. She leaned forward over the table” [60, p. 4].

«Вона всміхнулася милою й широкою усмішкою, а тоді нахилилась уперед над столом» [29, с. 42].

Щодо даних рядків можемо спостерігати застосування трансформацій інтеграції, а також заміни частин мови. Заміну частини мови зафіксовано щодо оригінальної лексеми *smile*, яка в оригінальному реченні виступає іменником, а в цільовому тексті відтворена дієсловом *всміхнулася*. Зокрема, трансформацію інтеграції застосовано щодо двох оригінальних простих речень, які об’єднали у одне складне цільове.

Отже, проаналізувавши граматичні види перетворень, ми дійшли висновку, що у процесі адаптації тексту до цільового читача перекладачі вдавалися до різних видів граматичних трансформацій, оскільки в оригінальному тексті вжито безліч конструкцій притаманних англійській мові. З огляду на це, перекладачі застосовували граматичні конструкції притаманні українській мові, аби адаптувати граматичні структури тексту оригіналу до норм цільової мови та забезпечити читабельність цільового тексту. Найбільш поширеними є трансформації заміни, членування та перестановок, зокрема, імплементація трансформацій в процесі перекладу виправдана, адже покращила якість тексту.

Висновки до розділу 3

Отже, провівши компаративний аналіз оригіналу та перекладу твору Джоджо Мойєс – “The Giver of Stars” та «Подаруй мені зірку», ми дійшли висновку, що перекладачі використовували як лексичні, так і граматичні перетворення у цільовому тексті.

Серед лексичних трансформацій найбільше зафіксовано: конкретизацію, яка допомогла краще пояснити значення оригінальних лексем в контексті описуваних подій, компенсацію, що сприяла адекватному відтворенню оригінального значення й конотативних ознак невідомих цільовій культурі лексем та фразеологічних одиниць, експлікацію, що забезпечила відтворення денотативного значення відсутніх у цільовій мові лексем та антонімічний переклад за допомогою якого досягнуто милозвучності та адекватності цільового тексту.

Варто відзначити, що лексичні трансформації позитивно вплинули на відтворення контексту оригінального тексту, дотримання стилістичних особливостей першотвору та адаптацію тексту оригіналу до норм цільової мови.

Серед граматичних трансформацій найбільше зафіксовано: замін, що вплинули на милозвучність цільового тексту, членувань, що спростили структури цільових рядків та відповідно полегшили їх сприйняття та перестановок, що допомогли адекватно відтворити граматичні структури у цільовій мові.

Варто зауважити, що граматичні трансформації позитивно вплинули на процес адаптації оригінальних граматичних конструкцій до норм української цільової мови та покращили читабельність цільових рядків тексту.

Отже, можемо стверджувати, що трансформації грамотно імплементовані у процес перекладу роману та позитивно вплинули на якість цільового твору.

РОЗДІЛ 4

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «ЧЕРВОНІ ЛУБУТЕНИ»

4.1. Застосування лексичних трансформацій у перекладі роману

У цьому підрозділі ми зосередимося на аналізі лексичних трансформацій на матеріалі оригіналу та перекладу роману Джорджо Мойєс «Червоні лубутени» виконаному перекладачкою Іриною Шаговою. Ми проаналізуємо переклад та оригінал на наявність лексичних трансформацій та зробимо висновки щодо ефективності та частоти їхнього застосування, зокрема, дамо оцінку щодо доречності використання цих трансформацій.

Спершу розглянемо приклад застосування *калькування* денотативної структури оригінальної лексеми.

“I can’t wear flip-flops to a business meeting” [59, p. 8].

«Я не можу бути в шльопанцях під час ділової зустрічі» [30, с. 15].

У цьому прикладі зафіксовано застосування калькування щодо лексичної одиниці *business meeting*, яку відтворено семантичним відповідником *ділова зустріч*.

Далі розглянемо застосування трансформації *конкретизації* значення щодо лексем тексту оригіналу.

“When she looks up, a gym attendant...” [59, p. 14].

«Вона піднімає очі і бачить інструктора тренажерного залу...» [30, с. 21].

У цільовому тексті вище конкретизацію застосовано щодо лексеми *attendant*, першочергове значення оригінальної лексеми – *працівник залу* перекладач відтворила вужчим за денотацією відповідником *інструктор*.

“She sees the girl check out her jacket and shoes...” [59, p. 27].

«Вона помічає, що секретарка явно оцінила її жакет з туфлями...» [30, с. 35].

У цільовому реченні цього прикладу явище конкретизації застосовано щодо лексеми *girl*, яку в цільовому тексті відтворено за допомогою доречного за контекстом відповідника *секретарка*.

“Look, if this job is problematic for you...” [59, p. 29].

«Послухайте, якщо вам справді важко виконати замовлення...» [30, с. 37].

У межах прикладу наведеного вище перекладач використала лексичну одиницю *замовлення* денотативне значення якої вужче за оригінальну лексему *job*.

“Nobody wants to be responsible for either course of action.” [59, p. 30].

«Нікому не хочеться відповідати за можливий провал» [30, с. 38].

У цьому випадку в цільовому реченні перекладач використала вужчу за контекстом лексему *провал* аби відтворити конотативний ефект закладений в основі оригінальної лексеми *course of action*.

“Ted says everyone’s going for a drink later” [59, p. 37].

«Тед каже, що пізніше всі йдуть випити по чарочці» [30, с. 45].

Ще один приклад застосування конкретизації зафіксовано щодо оригінальної лексеми *drink*, яку в перекладі відтворили колоритним та вужчим за значенням еквівалентом *чарочка*.

“Brought in a lot of business” [59, p. 37].

«Ми підписали вигідні контракти» [30, с. 45].

Ще одним прикладом застосування конкретизації можемо вважати видозміну лексеми *business*, яку в цільовому реченні переклали відповідником *контракти*, який ситуативно відповідний за можливий дослівний переклад оригінальної лексеми *справа*.

Далі розглянемо особливості застосування *генералізації* щодо лексичних одиниць тексту оригіналу.

“Nisha reaches over to pick up her phone” [59, p. 13].

«Ніша сягає по апарат» [30, с. 20].

Щодо вищенаведених рядків варто зазначити, що в цільовому реченні було застосовано генералізацію щодо лексеми *phone*, яку перекладач відтворила за допомогою ширшого за значенням відповідника *апарат*, що є розмовним виразом для позначення мобільного пристрою. Можемо пропустити, що такий відповідник було обрано з метою стилістичного забарвлення цільового тексту.

“This is the big bucks” [59, p. 26].

«Це вже грубі гроші» [30, с. 33].

Стосовно цього прикладу, тут теж зафіксовано застосування генералізації щодо розмовної мовної одиниці *bucks*, що позначає грошову одиницю *долар*, у цільовому реченні її відтворили ширшою за значенням лексемою *гроші*.

Далі розглянемо явище *компенсації* значення оригінальної лексеми у цільовому тексті.

“...and demand babyccinos for querulous children from harassed baristas...” [59, p. 4].

«...і вимагають від виснаженого баристи подати своїм вередливим малюкам дитяче капучино...» [30, с. 11].

У цьому прикладі трансформацію компенсації застосовано щодо лексеми австралійського походження *babyccino*, яка згідно з Кембриджським словником має значення (дитячого напою схожого до капучино, яке готують лише з молока або з молока та невеличкої порції кави без кофеїну [1]). У перекладі термін відтворено мовною одиницею *дитяче капучино*, яка відповідає денотативному значенню оригінальної лексеми та значно зрозуміліша для українського читача.

“...clubbing her to death with it” [59, p. 16].

«...і віддухонелити нахабу» [30, с. 23].

Наприклад, у цільовому реченні художнього тексту перекладачка вжила стилістично-забарвлений відповідник *віддухонелити*, що означає *дуже сильно побити когось*, для опису оригінальної лексеми *clubbing to death*. Обраний український відповідник чудово передає денотативне значення оригінальної лексеми та емоційну складову мовної одиниці першотвору.

“He nudges her with a ham-like arm” [59, p. 21].

«Злегка штовхає її дебілою рукою» [30, с. 28].

У цьому прикладі компенсацію значення здійснено щодо оригінальної лексики *ham-like*, прямий відповідник якої відсутній в українській мові, оскільки мова йде про вигляд руки перекладач використала епітет *дебільний* на позначення кремезності тілобудови героя першотвору.

“*By out-negotiating a bunch of men in suits?*” [59, p. 27].

«Лише тому, що поклали на лопатки купу чоловіків у ділових костюмах?» [30, с. 34].

У цьому перекладі зафіксовано застосування компенсації щодо оригінальної лексики *out-negotiating*, яка не має словникового відповідника та позначає *процес перемоги однієї сторони над іншою у перемовинах*, оскільки прямий відповідник відсутній, перекладачем було обрано український стилістичний відповідник *покласти на лопатки* – близький за денотацією варіант у цільовій мові.

“*...and grabs a pair of plain beige pumps in a size seven*” [59, p. 34].

«...і з тої, де стоїть число 37, вихоплює пару простеньких бежевих туфель-човників» [30, с. 42].

Ще один приклад застосування компенсації зафіксовано щодо словосполучення *a size seven*, що є американським варіантом класифікації розміру взуття. Перекладачем було прийнято рішення відтворити його за допомогою європейського стандарту *число 37* – розмірною одиницею, яку точно зрозуміє український читач.

“*Joel says you played a blinder*” [59, p. 37].

«Джоел розповів про твої сьогоднішні звитяги» [30, с. 45].

У цьому прикладі трансформацію компенсації застосовано до британської ідіоми *play a blinder*, яка означає виконувати власні обов’язки дуже професійно, перекладач відтворила стилістично-забарвленим варіантом цільової лексики *звитяги*.

Наступною ми проаналізуємо застосування *модуляції* щодо лексем першоджерела.

“...had walked into the breakout area as they gathered round to sing *Happy Birthday*...” [59, p. 42].

«...бо тільки-но вони зібралися в кімнаті відпочинку, щоб проспівати «Многая літа»...» [30, с. 50].

У цьому прикладі можемо спостерігати застосування трансформації модуляції концептуального типу щодо оригінальної лексеми *Happy Birthday*, що є піснею, яку виконують в англomовних країнах аби привітати когось з днем народження. На противагу в цільовому тексті цю лексему відтворено відповідником «Многая літа» – назва пісні, яку співають іменинникам в Україні. Припускаємо варіант вжитий перекладачкою з метою одомашнення мовного елемента тексту оригіналу. Зокрема, цільовий відповідник покликаний відтворити конотативний ефект оригінальної лексеми та викликати у читача приємні асоціації пов’язані з святкуванням. Відповідно відбулася заміна концепту оригінального твору на концепт культури притаманної цільовому твору.

“*I might be absorbing droplets of your sweat*” [59, p. 13].

«До мене долітають краплі вашого поту» [30, с. 20].

У цьому реченні маємо приклад застосування модуляції щодо оригінальної мовної одиниці *absorbing*, яку перекладач відтворила причинно-наслідковим відповідником *долітають*, який звучить адекватніше у контексті описуваної ситуації першотвору.

“*Could you be prosecuted for wearing someone else’s clothes?*” [59, p. 30].

«А як раптом доведеться відповідати перед законом за те, що вона носить чуже вбрання?» [30, с. 38].

У цьому прикладі спостерігаємо явище модуляції щодо оригінальної лексеми *prosecuted*, яка означає – нести відповідальність за скоєння неправомірних дій. У тексті перекладу трансформацію відтворено конструкцією наслідкового типу *відповідати перед законом*.

“...says Carl, and the line goes dead” [59, p. 14].

«...відповідає Карл і натискає на відбій» [30, с. 21].

У зазначеній вище ситуації, яку описує авторка першотвору зафіксовано модуляційний розвиток словосполучення *line goes dead*, який відтворено у цільовому тексті мовною одиницею наслідкового типу *натискає на відбій*.

“...*changing-room floors make her nauseous – the skin cells!*” [59, p. 17].

«...*підлога роздягалень сповнює її огидою – небезпека для шкіри!*» [30, с. 24].

У цьому прикладі модуляцію застосовано щодо оригінального словосполучення *skin cells*, яке у цільовому реченні відтворено наслідковим відповідником *небезпека для шкіри*.

“...*Simon is going to blow his top, ' she says*” [59, p. 30].

«...*той розірве мене на шматки, – жаліється вона*» [30, с. 38].

У рядках зазначених вище зафіксовано неформальний ідіоматичний вислів *blow his top*, що позначає *дуже розлючену людину*. У перекладі оригінальну лексему відтворено словосполученням з наслідковим значенням *розірве мене на шматки*.

Наступними розглянемо *транскрипцію* фонетичної структури оригінальних лексем та *транслітерацію* морфемної структури мовної одиниці.

“...*I'm going to put down a deposit*” [59, p. 26].

«...*я відкладу гроші на депозит для покупки*» [30, с. 33].

Графічну форму вищенаведеної мовної одиниці оригіналу *deposit* у перекладі відтворено відповідною цільовою формою мовної одиниці *депозит*.

“*Is the first meeting at Stringfellows?*” [59, p. 8].

«*Хіба перша зустріч відбудеться в «Стрингфеллоу»?*» [30, с. 15].

У цьому прикладі транскрипцію застосовано до лексеми *Stringfellows*, яку у цільовому реченні відтворено фонетичною структурою *Стрингфеллоу*.

Наступним явищем, яке ми розглянемо є *антонімічний переклад* заперечних або стверджувальних структур тексту оригіналу.

“*But take your time*” [59, p. 14].

«*Але не поспішай*» [30, с. 21].

У цьому прикладі трансформацію антонімічного перекладу зафіксовано щодо оригінальної лексеми вираженої ствердною конструкцією *take your time*, у цільовому тексті відтворено заперечною конструкцією *не поспішай*.

“*This is not a good sign*” [59, p. 23].

«*А це поганий знак*» [30, с. 30].

У цьому випадку навпаки заперечну конструкцію *not a good sign* відтворено ствердною конструкцією *поганий знак*.

“*I don't think they understand the totemic power of shoes*” [59, p. 32].

«*Я певна, що вони нічого не тямлять у тотемній силі взуття*» [30, с. 40].

У рядках вище зафіксовано два випадки антонімічного перетворення, перший щодо мовної конструкції *I don't think*, яку відтворили позитивною – *Я певна*, а другий щодо ствердної лексеми *understand*, яку відтворили заперечною формою *не тямлять*.

“*This is not the way to treat your wife...*” [59, p. 33].

«*Хіба можна так поводитися з дружиною...*» [30, с. 41].

Якщо розглянути приклад вище можна виокремити ще один випадок застосування антонімічного перекладу щодо заперечного словосполучення *not the way*, яке у перекладі відтворили ствердною конструкцією *хіба можна так*.

“*Nobody speaks*” [59, p. 36].

«*Усі мовчать*» [30, с. 44].

Далі розглянемо перетворення лексичних одиниць, що супроводжуються експлікацією мовних елементів оригіналу.

“*...she hears the muffled sound of him talking to someone else in the room*” [59, p. 14].

«*...вона чує, як, прикривши слухавку рукою, він переговорюється з кимось поруч*» [30, с. 21].

У цьому випадку зафіксовано експлікацію мовного елемента оригіналу *muffled sound*, який перекладач пояснила описовим словосполученням *прикривши слухавку рукою* – відповідник який пояснює етимологію звуку.

“*...she will smell like an Amtrak restroom all day...*” [59, p. 17].

«...згодом вона весь день пахнутиме, як туалет в американському потязі...» [30, с. 24].

У цільовому реченні можемо виокремити випадок застосування експлікації щодо оригінальної лексеми *Amtrak*, яка може бути невідомою для цільової аудиторії, тому лексему пояснено виразом *американський потяг*.

“*Miriam Price smiles every time she entrenches*” [59, p. 29].

«*Міріам Прайс усміхається щоразу, коли не хоче в чомусь поступатися*» [30, с. 37].

У тексті перекладу цього прикладу бачимо застосування експлікації, щодо оригінальної лексеми *entrench*, яку перекладач детально пояснила виразом *не хотіти в чомусь поступатися*.

“*She glances around and sees a concession store...*” [59, p. 34].

«*Вона роззирається і помічає магазинчик з усіляким крамом*» [30, с. 42].

У цьому прикладі експлікацію застосовано до оригінальної мовної одиниці *concession store*, яку в цільовому тексті доповнили поясненням у вигляді виразу *з усіляким крамом* – позначає *недорогі товари запропоновані до продажу в магазині*.

Отже, щодо застосування лексичних трансформації варто зазначити, що використання перетворень виправдане контекстуально та якісно впливає на рецепцію цільового художнього твору читачем. Найбільше перекладач вдавалася до застосування компенсації, конкретизації, модуляції та антонімічного перекладу.

4.2. Аналіз граматичних трансформацій

Проаналізувавши лексичний напрям застосування трансформації, ми можемо перейти до аналізу граматичних структур та їхньої адаптації до вимог цільової мови. Далі ми розглянемо граматичні перетворення зумовленні відмінностями оригінальної та цільової мови та визначимо наскільки вдалою є їхня імплементація у цільовий художній варіант твору.

Розпочнемо з аналізу трансформації спрямованої на *перестановку* мовних елементів у цільовому тексті.

“Rest is as good as sleep, someone once told her” [59, p. 2].

«Хтось казав їй, що відпочинок є так само корисним, як і сон» [30, с. 8].

У даному випадку можна прослідкувати застосування трансформації *перестановки*, яка полягає у перенесенні на початок речення частини *someone once told her*, яка у тексті оригіналу знаходилася наприкінці речення. Така зміна порядку мовних елементів допомогла зробити цільовий текст більш милозвучним.

Далі ми зосередимо нашу увагу на імплементації трансформації *заміни* щодо мовних компонентів першотвору.

“Or the seared tuna?” [59, p. 14].

«Або стейк тунця?» [30, с. 21].

У цьому прикладі відбулася заміна оригінального дієприкметника *seared* більш природним за звучанням цільовим іменником *стейк*, що вплинув на природність відтворення структури речення у цільовій мові.

“I have instructions not to let you in” [59, p. 24].

«Мені наказали не впускати вас» [30, с. 32].

На противагу в тексті перекладу цього прикладу іменник *instructions* відтворили дієсловом *наказали*. Збереження послідовності та буквральності лексем оригінального речення звучали б неприродно у цільовому реченні, тому така заміна виправдана.

“Don’t be ridiculous, Ari...” [59, p. 24].

«Не сміши мене, Арі...» [30, с. 32].

У вищенаведених рядках застосовано заміну до прикметника тексту оригіналу *ridiculous*, який у цільовому тексті відтворили дієсловом *смішити*.

“...even remembered to ask about his annoying wife occasionally” [59, p. 25].

«...деколи навіть питала в нього, як справи в його зануди дружини» [30, с. 32].

У цьому прикладі прикметник *annoying* відтворили у цільовому тексті іменником *зануда*.

“*Absolutely nailed it*” [59, p. 25].

«*От спритниця*» [30, с. 33].

На прикладі вищезазначених речень проаналізуємо заміну щодо неформальної дієслівної лексеми *nailed*, що означає *виконати щось якісно та швидко*, яку відтворили іменником *спритниця* із схожим денотативним значенням до оригінальної лексеми.

“*These old things are Prada*” [59, p. 32].

«*Зараз на мені вінтажна Prada*» [30, с. 40].

У прикладі вище маємо два випадки застосування заміни щодо однієї лексеми оригіналу, перший стосується іменникової конструкції *old things*, яку відтворили за допомогою прикметника *вінтажна*. Друга полягає у зміні форми множини цієї ж оригінальної лексеми *old things* на форму однини в цільовому тексті *вінтажна*.

“*I mean if you’re meant to be representing our company...*” [59, p. 40].

«*Я про те, що ви є представницею нашої компанії...*» [30, с. 49].

Ще один приклад заміни полягає у перетворенні дієслова оригіналу *be representing* на іменник *представниця* у цільовому тексті.

Не менш важливою трансформацією для роботи з граматичними конструкціями є *додавання*, що полягає у покращенні стилістичної точності цільового варіанту тексту.

“*Like she’s royalty or something*” [59, p. 28].

«*Наче вона – родичка самої королеви або що*» [30, с. 36].

У цьому прикладі до оригінальної лексеми *royalty* було додано мовний елементи *родичка* аби краще пояснити манеру поведінки однієї з героїнь художнього твору.

“*The message ends*” [59, p. 33].

«*Час для голосового повідомлення спливає*» [30, с. 41].

Для покращення розуміння оригінальної лексеми *message* перекладач доповнила цільове речення мовними одиницями *час* та *голосового*.

Протилежною за дією до попередньої трансформації є *вилучення* спрямоване на елімінацію надлишкових лексем, які не мають важливого контекстуального значення.

“Carl’s voice, as smooth as butter, one of the things she has always loved about him” [59, p. 14].

«Голос Карла, м’який, мов масло, завжди їй подобався» [30, с. 21].

В контексті вищенаведеного прикладу перекладач вилучила з цільового речення словосполучення *one of the things*, яке не має контекстуальної цінності.

“She curses the time difference with New York” [59, p. 14].

«Кляне різницю між часовими поясами» [30, с. 21].

В цьому прикладі перекладач вилучила важливу для контексту лексему *New York*, яку варто було б зберегти аби забезпечити розуміння подальшої хронології подій, прояснити перебування героїв у конкретних локаціях першотвору, а також з метою уникнення викривлення оригінального контексту.

Далі розглянемо *членування* конструкції оригінального речення.

“These are women whose gym bags bear designer labels, rather than her fake Marc Jacobs knock-off, and have husbands called Rupe or Tris...” [59, p. 4].

«У них шалено дорогі спортивні торби – не те що її підроблений Marc Jacobs, дешева копія. Їхні чоловіки, яких звати Руп або Тісс...» [30, с. 11].

Наприклад, тут ми можемо спостерігати трансформацію членування, тобто поділ складного речення тексту оригіналу на два простих речення у тексті перекладу.

Та протилежну за дією *інтеграцію* спрямовану на об’єднання дрібних мовних конструкцій оригіналу.

“Nisha, darling. What are you up to?” [59, p. 14].

«Нішо, люба, чим займаєшся?» [30, с. 21].

На противагу у цьому прикладі перекладач об’єднала два речення оригіналу в одне цільове.

Найуживанішим видом трансформацій є *комплексна трансформація*, яка діє у двох чи трьох напрямках, імплементуючи в перекладацький процес декілька видів граматичних або лексичних трансформацій.

“I cannot get over the way you nailed that, babe...” [59, p. 25].

«Годі повірити, що ти заарканила для нас іще одну угоду, сонечку...» [30, с. 33].

У цьому випадку зафіксовано трансформацію модуляції та антонімічного перекладу. Модуляцію застосовано до лексеми тексту оригіналу *nailed*, яку відтворено лексемою причинно-наслідкового зв'язку *заарканила*, що означає *хитрим способом змусити когось зробити щось вигідне для прохача*. Щодо антонімічного перекладу, перекладач застосувала цей вид перетворення до заперечної конструкції *I cannot get over*, яку у цільовому тексті відтворено ствердною структурою *годі повірити*.

“He would have signed over his missus if you'd said the word” [59, p. 25].

«Якби ти лише слово сказала, він і благовірній своїй відмовив би у спадку» [30, с. 33].

На противагу у межах вищенаведених рядків для адаптації оригінального речення до вимог цільової мови використано перестановку, компенсацію та модуляцію. Перестановку зафіксовано щодо розташування оригінальних лексем у цільовому тексті, наприклад, словосполучення *if you'd said the word* з кінця речення було перенесено на початок для покращення милозвучності цільового тексту. Компенсацію застосовано щодо оригінальної мовної одиниці *missus*, яку відтворено відповідником цільової мови з конотативним забарвленням *благовірна*. Та модуляцію щодо виразу *signed over*, першочергове значення якої *передавати комусь у власність своє майно* відтворено причинно-наслідковим відповідником щодо контексту оригінального речення *відмовити у спадку*.

Отже, проаналізувавши цільові речення перекладеного художнього твору, ми зафіксували використання усіх видів граматичних трансформацій. Найчастіше перекладач вдавалася до заміни, членування та комплексних трансформацій. Використання граматичних перетворень у контексті адаптації

художнього твору до вимог цільової мови виправдане, хоч і з поодинокими випадками недоречного застосування трансформації. Незважаючи на цей факт, граматичні трансформації адекватно імплементовано в процес перекладу художнього твору. У цільовому варіанті тексту майже не прослідковуються оригінальні граматичні структури притаманні мові оригіналу, що є показником вдало проробленої роботи над адаптацією граматичних мовних елементів у цільовий текст.

Висновки до розділу 4

Отже, здійснивши компаративний аналіз тексту оригіналу та тексту перекладу роману Джордж Мойєс – “Someone Else’s Shoes” та «Червоні лубутени», ми можемо стверджувати, що перекладачка застосовувала значну кількість лексичних та граматичних трансформацій.

До лексичних перетворень, які часто застосовувались у процесі перекладу можемо віднести: компенсацію, що допомогла відтворити та адаптувати невідомі цільовій культурі мовні явища оригіналу у тексті перекладу, конкретизацію, що посприяла адекватному відтворенню значень лексем відповідно до контексту першотвору, модуляцію, яка вплинула на якісне відтворення оригінальних структур засобами притаманними цільовій мові та антонімічний переклад, що вплинув на милозвучність викладу цільового тексту.

Таким чином, зауважимо, що лексичні перетворення позитивно вплинули на відтворення оригінального контексту першотвору та покращили читабельність та милозвучність цільового варіанту художнього твору.

Щодо граматичних перетворень до яких часто вдавалася перекладач в процесі перекладу можемо віднести: заміну, що видозмінила структуру оригіналу на природну та притаманну цільовій мові, членування, що позитивно вплинуло на сприйняття цільового тексту та комплексні трансформації, що допомогли одночасно відтворити денотативні елементи лексичних одиниць мови та адаптувати граматичні структури до вимог цільової мови, а також покращити милозвучність цільових рядків перекладу.

Таким чином, можемо впевнено стверджувати, що граматичні перетворення вдало імплементовані у процес перекладу роману та полегшують процес адаптації художнього твору до вимог цільової мови. І хоч у ході аналізу ми натрапили на випадок невдалого застосування граматичної трансформації, можемо стверджувати, що інші види граматичних перетворень було застосовано доречно та грамотно, завдяки цьому в цільовому тексті майже не прослідковуються граматичні структури притаманні мові оригіналу, що є показником вдало проробленої перекладацької роботи.

Отже, результати компаративного аналізу дають нам змогу стверджувати, що використання лексико-граматичних трансформацій виправдане та позитивно вплинуло на якість цільового тексту роману Джорджо Мойєс.

ВИСНОВКИ

Отже, в ході проведеного дослідження нам вдалося з'ясувати, що художній переклад творів є важливим процесом адаптації оригінального тексту до вимог цільової мови з урахуванням культурних, стилістичних та прагматичних елементів. Здійснення художнього перекладу неможливе без застосування перекладацьких прийомів, а саме лексико-граматичних трансформацій, які диференціюються на лексичні та граматичні перетворення.

Лексичні трансформації діють на лексичному рівні мовних одиниць тексту оригіналу та спрямовані на відтворення семантичних особливостей одиниць мови, зокрема денотативних та конатитивних ознак цих лексем. Тоді як граматичні трансформації діють на граматичному рівні та зосереджені на адаптації морфологічних та синтаксичних ознак мови оригіналу до вимог цільової мови. Загалом роль лексико-граматичних трансформацій полягає у збереженні стилю автора, забезпеченні точності та адекватності цільового тексту та дотриманні емоційної складової першотвору.

Аналізуючи оригінали та переклади творів Джорджо Мойєс, ми визначили, що серед використаних у перекладі лексичних трансформацій найбільше застосовано конкретизацію, компенсацію та антоніймічний переклад, а серед граматичних – заміну, членування та перестановку.

Щодо впливу лексичних та граматичних трансформацій на український переклад роману «Срібна затока», перетворення позитивно вплинули на милозвучність та зрозумілість цільового тексту, а також на відтворення денотативних та конотативних ознак оригінальних лексем, зокрема – пов'язаних з вузькою спеціалізацією. Якщо говорити про застосування трансформацій у романі «Подаруй мені зірку», перетворення сприяли адекватному відтворенню стилістичних та культурних компонентів цільового тексту, чіткому і зрозумілому відтворенню значень лексем оригіналу, а також милозвучності цільових рядків художнього твору. Трансформації позитивно вплинули на адекватність відтворення оригінального контексту роману

«Червоні лубутени», читабельність й милозвучність цільового тексту, а також на культурну адаптацію роману.

Проаналізувавши оригінали та переклади ми зробили висновок, що застосовані перекладачами трансформації доречні та не спотворюють контекст першотвору, хоч і траплялися поодинокі випадки недоцільного застосування трансформацій. Варто зазначити, що загалом застосування лексико-граматичних трансформацій позитивно вплинуло на цілісність, адекватність та природність плинності цільового тексту.

Також необхідно зазначити, що фахівцям у галузі художнього перекладу не варто покладатися на чат-боти з функцією ІІІ у процесі перекладу художніх творів, оскільки вони не здатні забезпечити якісний художній цільовий твір, ба більше, відтворити мовні елементи притаманні певним культурам, які можуть бути невідомі для цільової мови. Щодо аналізу лексико-граматичних трансформацій виявлено, що чат-боти все ж таки визначають їхні конкретні види та розпізнають їх за приналежністю до лексичних або граматичних спрямувань. Проте далеко не кожна відповідь чат-боту обґрунтована. Тому перекладачам все ж таки варто покладатися на власне літературне чуття і бачення у застосуванні перекладацьких технік та у виборі цільових відповідників – підхід, що дозволить виконати якісний художній переклад.

У підсумку теоретичного та практичного аспектів дослідження можемо зазначити, що художній переклад є одним з найважчих напрямів у перекладознавстві, який потребує знання особливостей цільової мови, літературного чуття, ретельності дослідження явищ тексту оригіналу та майстерності викладу цільового тексту. У свою чергу лексико-граматичні трансформації уможливають якісний та точний виклад денотативних та конотативних значень оригінальних лексем, що є вирішальним у процесі адаптації оригінальних лексем до вимог цільової мови. Проте варто зауважити, що застосування цих трансформацій повинно бути грамотним та раціональним.

З огляду на все вищезазначене, можемо стверджувати, що грамотний підхід щодо застосування лексико-граматичних трансформацій підкріплений

літературним чуттям та майстерністю є найкращим шляхом щодо забезпечення вдалого україномовного варіанту художнього твору, що користуватиметься популярністю у видавців та цільового читача.

Варто зазначити, що наше дослідження має подальші **перспективи**, адже можна й надалі розглядати аспект лексико-граматичних трансформацій зі сторони імплементації новітніх технологій у процес художнього перекладу. Зокрема, детально дослідити шляхи застосування чат-ботів з функцією ШІ у процесі виокремлення лексико-граматичних трансформацій в оригінальному художньому тексті та його перекладі і проаналізувати якість виконання ШІ поставлених перед ним завдань.

CONCLUSIONS

In conclusion, our research has revealed that literary translation is an important process of adapting the original text to the requirements of the target language, based on cultural, stylistic and pragmatic elements. Literary translation is impossible without the application of translation techniques, in particular lexico-grammatical transformations, divided into lexical and grammatical transformations.

Lexical transformations operate at the lexical level of the language units of the original text and are aimed at reproducing the semantic features of language units, in particular the denotative and connotative features of these lexemes. Grammatical transformations, on the other hand, operate at the grammatical level and focus on adapting the morphological and syntactic features of the source language to the requirements of the target language. In general, the role of lexico-grammatical transformations is to preserve the author's style, ensure the accuracy and adequacy of the target text and maintain the emotional component of the original text.

Analyzing the both original versions of Jojo Moyes' novels and their translations, we identified that among the lexical transformations applied in the translations, the most frequently used are specification, compensation and antonymic translation, while among the grammatical transformations – substitution, partitioning and permutation.

Regarding the impact of lexical and grammatical transformations on the Ukrainian translation of the novel "Silver Bay", the transformations had a positive effect on the euphony and comprehensibility of the target text, as well as on the rendering of the denotative and connotative features of the original lexemes, in particular those related to narrow specialisation. As for the application of transformations in the novel "The Giver of Stars", the transformations contributed to the adequate rendering of the stylistic and cultural components of the target text, the clear and understandable rendering of the meanings of the original lexemes, as well as the euphony of the target lines of the literary text. The transformations positively contributed to adequate rendering of the original context of the novel "Someone

Else's Shoes", the readability and euphony of the target text, as well as the cultural adaptation of the novel.

After analyzing the original versions of novels and their translations, we concluded that the transformations applied by translators are appropriate and do not distort the context of the original text, although there were a few cases of inappropriate application of transformations. Notably, the application of lexico-grammatical transformations generally positively contributed to the integrity, adequacy and natural flow of the target text.

It should also be noted that specialists in the field of literary translation should not rely on AI-powered chatbots in the process of translating literary texts, as they are not capable of ensuring a high-quality literary target text, and moreover, of rendering linguistic elements specific to certain cultures that may be unknown to the target language. Regarding the analysis of lexico-grammatical transformations, we found that chatbots do determine their specific types and recognise them as belonging to lexical or grammatical categories. However, not every chatbot response is correct. Therefore, translators should still rely on their own literary flair and vision when applying translation techniques and choosing target equivalents – an approach that will enable them to provide a high-quality literary translation.

Summarising the theoretical and practical aspects of the research, we can admit that literary translation is one of the most challenging fields in translation studies, requiring knowledge of the target language, literary flair, accurate analysis of the original text and skill in rendering the target text. In turn, lexico-grammatical transformations enable a high-quality and accurate rendering of the denotative and connotative meanings of the original lexemes, which is crucial in the process of adaptation of the original lexemes to the requirements of the target language. However, it should be noted that the application of these transformations must be competent and rational.

Considering all of the above, we can say that a competent approach to the application of lexico-grammatical transformations, supported by literary flair and

skill, is the best way to ensure a high-quality Ukrainian-language version of a literary text that will be popular with publishers and the target readers.

It should be noted that our research has further **perspectives**, as it is possible to continue examining the aspect of lexico-grammatical transformations from the point of view of implementing the latest technologies in the process of literary translation. In particular, it is possible to conduct a detailed research into the ways of using AI-powered chatbots in the process of identifying lexico-grammatical transformations in the original literary text and its translation and to analyse the quality of AI accomplishment of the tasks set before it.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англо-український словник Cambridge: переклад з англійської на українську. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english-ukrainian/> (дата звернення: 16.08.2025).
2. Білоус О.М. Теорія і технологія перекладу. Курс лекцій: доопрацьований та доповнений. Навчальний посібник для студентів перекладацьких відділень. Кіровоград, РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. 200 с.
3. Волков А. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
4. Волченко О. М., Абабілова Н. М. Практичний курс письмового перекладу з англійської мови : лексичні та граматичні аспекти: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2023. 208 с.
5. Голуб О. М., Фоменко В. І. Роль антонімічного перекладу у перекладі художніх текстів. Молодий вчений. 2017. № 2. С. 368–371. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_87 (дата звернення: 17.08.2025).
6. Гордієнко Н. М., Михайленко А. В. Типологія компенсації як засобу перекладацьких трансформацій. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2017. № 30 (2). С. 83–85. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_30\(2\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_30(2)_26) (дата звернення: 12.08.2025).
7. Горох. Тлумачний словник | Горох – українські словники. URL: <https://goroh.pp.ua/Тлумачення> (дата звернення: 18.08.2025).
8. Гудманиян А. Г., Баклан І. М. Практичний курс перекладу : підруч. для здобувачів ступеня бакалавра спец. «Філологія», спеціалізації «Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька». Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2022. 180 с.
9. Гурко О. Особливості функціонування сленгових одиниць у британському кінотексті. Іншомовна комунікація: інноваційні та традиційні

підходи : колект. монографія. Вип. 2. Далас, 2022. URL: <https://publishing.logos-science.com/index.php/primedia/issue/view/30/25> (дата звернення: 01.07.2025).

10. Живіцька І. Граматичні перетворення при перекладі прикметників (на матеріалі англійської та української мов). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*: зб. наук. праць. Серія : Філологія. Київ, 2015. Т. 18, № 2. С. 50–55.

11. Журавель Т., Семигінівська Т. Застосування лексичних та граматичних трансформацій у перекладі авіаційної літератури. URL: <https://er.kai.edu.ua/server/api/core/bitstreams/81340609-89f5-4acb-a14d-3b3605c1a07c/content> (дата звернення: 12.08.2025).

12. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози) Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.

13. Калініченко Т. М. Додавання та доповнення в перекладі і актуальні проблеми перекладознавства. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Конін; Ужгород; Перемишль; Херсон : Посвіт, 2024. Т. 16. С. 152–154. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6bda5c65-af78-41f2-9b51-2867043ce559/content> (дата звернення: 14.08.2025).

14. Калініченко Т. М. Експлікація як універсалія перекладу та когезія і когерентність в перекладознавстві. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич : Гельветика, 2025. Вип. 87, Т. 2. С. 242–247.

15. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.

16. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навчальний посібник. Вид. 5-те, випр. Вінниця : Нова Книга, 2018. 656 с.

17. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник для студентів вищ. навч. закл. Чернівці : ВД «Букрек», 2014. 640 с.
18. Клименко І. М., Зоренко І. С. Лексичні трансформації при передачі англійської політичної термінології українською мовою. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2012. Т. 8. С. 84–90. URL: <https://journal.kdpu.edu.ua/filstud/uk/article/view/620/619> (дата звернення: 10.08.2025).
19. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.
20. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник. Вінниця : Нова Книга, 2003. 448 с.
21. Красуля А. В., Миклащук В. П. Лексичні та граматичні трансформації у процесі перекладу художніх творів з англійської мови українською (на матеріалі трилогії Сюзанни Коллінз «Голодні ігри»). *Нова філологія*. 2020. № 80 (1). С. 299-305.
22. Литвин І. М. Перекладознавство. Науковий посібник. Черкаси : Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.
23. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська і українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу: навч. посіб. 2-ге вид., випр. та доп. Київ : Ленвіт, 2012. 203 с.
24. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мови) : навч. посіб. Київ : Ленвіт, 2006. 157 с.
25. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 304 с.
26. Матвійчук О., Сітко А. Дослідження перекладацьких трансформацій в українському перекладознавстві. *Grail of Science*. 2023. № 31. С. 312–315. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.15.09.2023.48> (дата звернення: 05.11.2025).

27. Мацегора І. Л. Вступ до перекладознавства: конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Філологія» освітньо-професійної програми «Слов'янський переклад та міжкультурні комунікації». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2023. 97с.
28. Мойєс Дж. Срібна затока: роман / пер. з англ. Д. Петрушенко, Ю. Підгірної. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 426 с.
29. Мойєс Д. Подаруй мені зірку : роман / пер. з англ. Д. Петрушенко, О. Чупи. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 400 с.
30. Мойєс Д. Червоні лубутени : роман / пер. з англ. І. Шагової. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2024. 448 с.
31. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську. Practical Course of Translation from English into Ukrainian: навч. посіб. Вінниця : Нова Книга, 2011. 138 с.
32. Нідзельська Ю. М., Рокоман С. С. Перекладацькі трансформації як базове поняття сучасної теорії перекладу. *Science and Innovation of Modern World*. 2023. С. 612–618.
33. Ніколаєва Т. Особливості художнього перекладу з української на англійську мову. Проблеми гуманітарних наук. Серія: Філологія. 2018. Вип. 42. С. 119–127. URL: <https://doi.org/10.24919/2522-4557.2018.42.148092> (дата звернення: 05.11.2025).
34. Панченко О. І., Клименко Т. А. Конкретизація та її різновиди в практиці художнього перекладу з англійської мови українською. *Наукові записки*. Серія «Філологічні науки». 2024. № 207. С. 190–194. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-207-28> (дата звернення: 05.08.2025).
35. Петрашик О. В. Членування і об'єднання речень при перекладі. Матеріали XIII міжнародної науково-практичної конференції “Cutting-edge science 2017”. URL: <https://ela.kpi.ua/items/e676a566-2b48-45f0-bf4f-3ea8c3f95178> (дата звернення: 14.08.2025).
36. Попова Т. А. Граматичні трансформації при перекладі. Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття : зб. наук. пр. з

матеріалами 8 Міжнар. наук. конф. (Біла Церква, 22 листоп. 2024 р.) / Міжнар. центр наук. дослідж. Вінниця : УКРЛОГОС Груп, 2024. С. 353–357.

37. Романенко Н. В., Головатюк Т. М. Лінгвокомунікативний потенціал граматичних перекладацьких трансформацій (на прикладі української інтерпретації роману С. Кінга «Під куполом»). Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2018. Т. 4, Вип. 72. С. 37–40. URL: [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2018-4\(72\)-37-40](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2018-4(72)-37-40) (дата звернення: 14.08.2025).

38. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2011. 844 с.

39. Сидорук І. Вступ до перекладознавства: навч. посібник (англійською мовою). Київ : НУБіП України, 2016. 320 с.

40. Сіняговська, І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. Наукові праці. Філологія. Мовознавство. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. Вип. 209, Т. 221. С. 89–93.

41. Словник української мови. Тлумачні словники української мови. URL: <https://sum.in.ua> (дата звернення: 18.08.2025).

42. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. Київ : Факт–Наш час, 2006. 344 с.

43. Тарасюк А. М., Пилипенко І. О. Перестановка та заміна як основні граматико-синтаксичні трансформації при перекладі художніх прозових творів з англійської на українську мову. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72). № 6, Ч. 1. С. 266-272. URL: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.6.1/45> (дата звернення: 12.08.2025).

44. Удовіченко Г. М. Генеза становлення поняття «реалія» у сучасному перекладознавстві. Інтелект, особистість, цивілізація. 2016. Т. 12. С. 52–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/intelekt_2016_12_9 (дата звернення: 10.08.2025).

45. Художній переклад. Бюро перекладів Авента. Київ. URL: <https://aventa.com.ua/ua/lit.html> (дата звернення: 10.07.2025).

46. Художній переклад. Бюро перекладів у Києві - InfoPerevod. URL: <https://infoperevod.ua/hydozhniy-pereklad> (дата звернення: 05.11.2025).
47. Четова Н. Й. Методичні вказівки до практичних занять на тему «Перекладацькі трансформації» з дисципліни «Теорія і практика перекладу (ч. 2)» для студентів напряму 6.03020 «Міжнародні відносини». Львів НУ «Львівська політехніка», 2014. 72 с. URL: <https://www.calameo.com/read/005796207a9a36b519afc> (дата звернення: 14.08.2025).
48. Чому художній переклад не може бути буквальною копією оригіналу. Бюро перекладів МК:translations. URL: https://mk-translations.ua/blog/chomu-hudozhnij-pereklad-ne-mozhe-buti-bukvalnoyu-kopiyeyu-originalu/#У_чому_полягає_специфіка_художнього_перекладу (дата звернення: 10.07.2025).
49. Шаранова Ю. В., Маслов Є. О. Перекладацькі трансформації в англо-українських перекладах у сфері інженерії. Закарпатські філологічні студії. 2023. Вип. 27. Т. 3. С. 150–154. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_3/28.pdf (дата звернення: 05.08.2025).
50. Шемуда М. Г. Граматичні трансформації при перекладі англomовного художнього роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» на українську мову. Науковий блог. URL: <https://naub.ua.edu.ua/hramatychni-transformatychni-pri-perekladakh-anhlo-movnoho-hudozhnoho-romanu-dzh-selindzhera-nad-pryruyu-u-zhyti-na-ukrajinsku-movu/> (дата звернення: 05.11.2025).
51. Шулік С. Актуальні проблеми художнього перекладу. Перекладацькі інновації : матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 12-13 березня 2015 р. / редкол.: С. О. Швачко та ін. Суми : СумДУ, 2015. С. 141–143.
52. Що таке алюзія – де і як використовується? Простір Медіа. URL: https://prostir.media/nauka/shho-take-alyuziya-de-i-yak-vykorystovuyetsya/#Від_складного_визначення_до_простого_пояснення (дата звернення: 10.08.2025).
53. Що таке художній переклад і особливості перекладу художньої літератури. Jurklee. URL: <https://translate.jurklee.ua/uk/chto-takoe-hudojestvennyiy-perevod/> (дата звернення: 10.07.2025).

54. Що таке художній твір? Dovidka.biz.ua. URL: <https://dovidka.biz.ua/shho-take-hudozhniy-tvir/> (дата звернення: 10.07.2025).
55. Якісний літературний переклад художніх творів. Бюро перекладів Everest. URL: <https://everest-center.com/literaturnyj-pereklad/> (дата звернення: 07.07.2025).
56. Яровенко Л. С., Болдирева А. Є. Граматичні трансформації в процесі перекладу. Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 35. Т. 6. С. 193-202. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-6-28> (дата звернення: 05.11.2025).
57. Collins Online Dictionary. Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations. URL: <https://www.collinsdictionary.com> (date of access: 18.08.2025).
58. Moyes J. Silver Bay. The Free Books Online. URL: <https://bookreadfree.com/117409/2909801> (date of access: 24.08.2025).
59. Moyes J. Someone Else's Shoes: A Novel. London: Penguin Random House UK, 2023. 432 p.
60. Moyes J. The Giver of Stars. Free Online Books. URL: <https://bookreadfree.com/74238/1853146> (date of access: 10.03.2025).
61. Vinay J.-P., Darbelnet J. Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation / trans. by J. C. Sager, M.-J. Hamel. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 1995. 358 p. URL: <https://www.jbe-platform.com/docserver/fulltext/9789027291134.pdf?expires=1700317119&id=id&accname=manchester/1&checksum=C770615E5010AF A9C781580D0769F210> (date of access: 12.08.2025).